ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տէլէֆօն № 2—53.

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են երեսանիշից առաջ 10—20 կոպ.
Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԸ
Այսօր, չորեքշաբթի, հոկտեմբերի 2-ին
ՏԵՂԱՓՈԽՎՈՒՄ Է
ՁՄԵՌԱՅԻՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ։
տռ. 829. 1—1

ՄԱՐՄԱՐԱԵՂԷՆԻ և ՄՕԶԱՅԻԿԻ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ
Բ. Գ. ՎԻԼԼԱՅԻ

Սեպտեմբերի 20-ից ս. թ. արհեստանոցը փոխադրվել է իր սեփական շինութիւնը՝ Միխայլովսկի պր. № 63, տէլէֆ. 6—20, Միքայէլեան հիւանդանոցի դիմացը։ Ընդունվում են ամէն տեսակ պատուէրներ մարմարեայ, քարէ և մօզայիկ աշխատանքների համար, նոյնպէս և կան մեծ բաւականութեամբ պատրաստի արձաններ զանազան ձիւթեղէններից։
!!! ՄԱՐՄԱՐ—ԿԱՐԱՍԵՂԷՆԻ ՀԱՄԱՐ !!!
(հ.հ.) 821. 10—2

ՇՈՒՇԻ—ԵՒԼԱԽ—ՆՈՒԽԻ—ԳՈՐԻՍ
ԼԵՒՈՆ ՎԱՐԱԶԵԱՆԻ ղեկավարութեամբ կազմված կոմիսիօնօ-առևտ. ընկերութիւնը յայտնում է վաճառականներին, մասնաւոր անձանց, կուլտուրական, արդիւնաբերական և առևտրական հաստատութիւններին, որ այդ ընկերութիւնը սեպտեմբերի 15-ից, ի միջի այլ ձեռնարկութիւն-ների, բաց է արել Շուշում և Եւլախում կօմիսիօներական գրասենեակներ։ Բոլոր պատուէրները կատարվելու են շուտափոյթ, ճշտութեամբ և չափաւոր վարձատրութեամբ կանխիկ։ Դիմել Շուշում և Եւլախում նամակով այսպիսի հասցէով. Въ комиссіонерство Л. Варазова, իսկ հեռագրով՝ Варазову.
(օ.մ.) տռ. 776. 15—9

1914 թ. յունվարի 1-ից նոր բացվելիք
Կարսի 2-դ Փոխադարձ Վարկի Ընկ. Խորհուրդը
ՀՐԱՒԻՐՈՒՄ Է
ՓՈՐՁԱՌՈՒ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ և ՀՄՈՒՏ ՀԱՇՒԱՊԱՀ
Խնդրվում է կցել անհրաժեշտ մանրամասն տեղեկութիւններ իրանց նախընթաց պաշտօնավարութեան և կրթութեան ցենզի մասին։
Առաջարկութիւններն ուղարկել Խորհրդի անունով ներկայ հոկտեմբերի 20-ից ոչ ուշ։
տռ. (ա. օ.) 828. 5—2

Թիֆլիսի Ժողովարան
ՁՄԵՌԱՅԻՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ
Այսօր, չորեքշաբթի, հոկտեմբ. 2-ին
ՍԻՆԵՄԱՏՕԳՐԱՖ
Սկիզբը երեկ, ժամը 8-ին։
Հիւրերը՝ ըստ յանձնարարութեան՝ մուտքի համար վճարում են—աղամարդիկ 50-ական կոպէկ, կանայք և ուսանողները 25-ական կոպ.։
830. 1—1

Բեռլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
Վերադառնալով արտասահմանից վերսկսում է ներքին հիւանդութիւնների ընդունելութիւնը. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, թոքախտի և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն տուբերկուլիններով, արհեստական պնէվմօտօրաքսով։ Թոքերի և սրտի քննութիւնը, լուսաւորված բենտգենեան շանթային ճառագայթներով։ Ամեն օր՝ 9—12 ժամ և 5—7 ժ. երեկոյեան. Бебутовская 23, тел. 7—92.
(ա.օ.) տռ. 92 100—80

ԲԺԻՇԿ
Լ. Մ. ՄՕՆԻՆԸ
ՏԵՂԱՓՈԽՎԵՑ
Կիրօչնայա փող. № 19 տունը, ուր Օֆիցեր. էկօնօմ. Ընկերութիւնն էր։
Ընդունելութիւն մանկաբարձական, կանանց և երեխաների հիւանդ. ամեն օր՝ ցեր. ժամը $12^1/_2$-ից մինչև 2-ը։
Տէլէֆօն № 7—28.
(օ.մ.) տռ. 828. 5—1

ԺԱՄԱՆԱԿ Է ՎԵՐՋ ԴՆԵԼ

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ Սամարայի Բօրսային կոմիտէտը միջնորդութիւն է յարուցել նաւթային ամբողջ արդիւնագործութիւնը դարձնել նոյնպիսի պետական մօնօպօլիա, ինչպէս օղիի արդիւնագործութիւնը, և դրանով պաշտպանել երկրի պետական պաշտպանութեան, նաւագնացութեան և արդիւնաբերութեան շահերը։

Այս միջնորդութիւնը բողոք է այն սոսկալի վակխանալիայի, որ մի տարուց ի վեր և աւելի տեղի է ունենում Բագուի նաւթային արդիւնաբերութեան մէջ, երբ մի քանի խոշոր կապիտալիստներ և նաւթարդիւնաբերողներ կազմելով գաղտնի սինդիկատ աներևակայելի կերպով բարձրացրել են նաւթի գինը,—հասցնելով այդ գինը նախկին 17—23 կոպէկից մինչև 40—45—50—57 կոպէկի։

Շնորհիւ այդ սինդիկատի գործունէութեան մի քանի խոշոր կապիտալիստներ, նաւթարդիւնաբերողներ դիզում են ահագին հարստութիւն, ամբողջ միլիօններ, իսկ մէջտեղ փչասվում է սպառողը, ժողովուրդը, արդիւնաբերութիւնը, և փչասվում է սոսկալի կերպով, որովհետև երկրի մէջ արդիւնաբերութեան ամբողջ ճիւղեր, որոնք սպառում էին նաւթ, կանգ են առել, որովհետև թանգացել են կենսական մթերքները, բնակարանները և ապրուստի այլ առարկաները։ Միլիօնատէրին հոգը չէ, եթէ նա տարեկան մի քանի հարիւր հազար րուբլի աւելի է ծախսում, որովհետև նա միլիօններ է ձեռք բերում, բայց ինտելիգենտ, աշխատաւոր դասը, միջին դասակարգը, որ ապրում է գլխաւորապէս իր ձեռքի, ուղեղի աշխատանքով, անխնայօրէն տուժում է։

Եւ որովհետև մարդկային ագահութեան չափ ու սահման չը կայ, որովհետև կապիտալիզմը բնաւ բարոյական սկզբունքներ չը գիտէ և օժտված չէ նոյնիսկ առաձգական խղճմտանքով, ուստի եթէ այդ դրութիւնը շարունակվելու լինի, պարզ է, որ երկրի տնտեսական դրութեան մէջ, արդիւնաբերութեան մէջ ահագին քայքայումն է առաջ գալու։ Միլիօններ, միլիարդներ են դիզելու մի քանի տասնեակ կապիտալիստներ, խոշոր արդիւնաբերողներ, բայց կործանվելու, քայքայվելու են հարիւր հազարաւոր անձինք և արդիւնաբերութեան ամբողջ ճիւղեր. առաջ են գալու ահագին անանկութիւններ, առևտրական ճգնաժամեր։

Դժբաղդաբար, կառավարութիւնը մինչև այժմ ոչ մի լուրջ միջոց ձեռք չառաւ՝ վերջ դնելու սինդիկատի յան-ցաւոր գործունէութեան և չափա- [illegible] Ի հարկէ, այդ միջոցը մի քիչ է չափաւորէ ագահացած կապիտալիստներին, բայց դա արմատական միջոց չէ վերջ դնելու յանցաւոր սինդիկալիզմին մի այնպիսի արդիւնաբերութեան մէջ, որից կախված է հարիւր հազարաւոր էակների և բազմաթիւ ար-դիւնաբերական, տնտեսական կարևոր [illegible] ցաւոր սինդիկատների ոտնձգումը։

Հ. Առաքելեան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՆԱԽԱԳԻԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՄՏՑՎԵԼԻՔ ՌԵՖՈՐՄՆԵՐԻ

Մշակված՝ Կ. Պոլսի ռուսաց կայս. դեսպանատան առաջին թարգման պ. Ա. Մանդելշտամի ձեռքով,

հիմնված՝

Յիշատակագրի վրա, որ կազմել են Ֆրանսիայի, Մեծ-Բրիտանիայի և Ռուսաստանի դեսպանները Կ. Պոլսում՝ Հայաստանի ռէֆօրմների մասին (1895 թ. մարտ-ապրիլ),

Վարչական ռէֆօրմների ծրագրի վրա, որոնք պէտք է մտցվեն Հայկական նահանգներում, մշակված՝ Ֆրանսիայի, Մեծ-Բրիտանիայի և Ռուսաստանի դեսպանների ձեռքով Կ. Պոլսում (1895 թ. մարտ-ապրիլ),

Հայաստանի ռէֆօրմների հրովարտակի վրա, որ հրատարակվել է նորին մեծութիւն սուլթանի կողմից 1895 թ. հոկտ. 20-ին,

Ասիական Թիւրքիայի վիլայէթների օրէնքի ծրագրի վրա, որ մշակվել է Եւրոպական Յանձնաժողովի ձեռքով 1880 թ. օգոստ. 11/23 ին և Հիւսանկանէն վերաբերեալ [illegible] ների և կանոնադրութիւնների վրա։

VII

1) Նահանգական ժողովը օրէնքներ սահմանելու է նահանգական շահերին պատկանող նիւթերի մասին։

2) Նահանգական ժողովի օրէնսդրական և բիւջէտային իրաւասութիւնը (կօմպետանս) լինելու է առնուազն այնքան ընդարձակ, որքան այն իրաւասութիւնը, որ նախատեսված է Եւրոպական Յանձնաժողովի 1880 թ. մշակված Ծրագրի 82—93-րդ յօդուածներով։

3) Քուէարկված օրէնքները ենթարկվելու են Ն. Կ. Մ. Սուլթանի վաւերացման։ Այդ վաւերացումը տրըվելու կամ մերժվելու է երկու ամսվան մէջ. այդ ժամանակամիջոցը անցած՝ կառավարութեան լռութիւնը համարվելու է իբրև վաւերացումն։

(Համեմ. Եւրոպական Յանձնաժողովի Ծրագրի 82—93-դ յօդուածները. 1913 թ. վիլայէթների կառավարութեան Օրէնքի 123-դ, 124-դ, 128—135-դ յօդուածները)։

VIII

1) Սանջակների վարչական խորհուրդների նախագահութիւնը պատկանելու է միւթէսարըֆներին. այդ ժողովները բաղկացած են լինելու սանջակի պաշտօնէութիւնների պետերից, կրօնական համայնքների հոգևոր պետերից և 6 անդամներից (որոնց 3-ը մուսուլման և 3-ը քրիստոնեայ), ընտրված կազաների վարչական խորհուրդների կողմից։

2) Կազաների վարչական խորհուրդների նախագահութիւնը վարելու են կայմակամները, և նրանք բաղկացած են լինելու կազայի պաշտօնէութիւնների պետերից, կրօնական համայնքների հոգևոր պետերից և 4 անդամներից (որոնցից 2-ը մուսուլման և 2-ը քրիստոնեայ), ընտրված նահիէների խորհուրդների կողմից։

3) Այդ խորհուրդների իրաւունքները որոշվելու են համաձայն Եւրոպական Յանձնաժողովի 1880 թ. մշակած օրէնքի Ծրագրի 115—116 և 139—140 յօդուածների։

(Համեմ. Եւրոպ. Յանձնաժ. 1880 թ. Ծրագրի 114, 115, 116, 138, 139 և 140-դ յօդուածներ. 1895 թ. հոկտ. 20-ի Հրովարտակի 6-րդ յօդուած. 1913 թ. Օրէնքի 62—65-դ յօդուածներ)։

IX

1) Ամեն մի նահիէի (համայնքի) շրջանակը հնարաւոր եղածին չափ որոշվելու է այն ձևով, որ միևնոյն ցեղին պատկանող գիւղերը խմբված լինեն միևնոյն նահիէի մէջ։

2) Ամեն մի նահիէ կառավարվելու է մի միւդիրի ձեռքով, որին աջակցելու է մի խորհուրդ, ընտրված ազգաբնակութիւնից և բաղկացած 4 անդամներից ամենաքիչը և 8-ից՝ ամենաշատը։ Այս խորհուրդը ընտրելու է իր անդամների միջից միւդիրին և նրա օգնականին։ Միւդիրը պատկանելու է այն էթնիքական (ազգագրական) խըմբակցութեան, որ բնակիչների մեծամասնութիւնն է կազմում, իսկ օգնականը՝ միւս խմբակցութեան։

3) Այն նահիէներում, ուր ազգաբնակութիւնը խառն է, փոքրամասնութիւնը պէտք է ունենայ խորհրդի մէջ ներկայացուցչութիւն յարաբերաբար իր կարևորութեան, այն պայմանով, որ նա բաղկացած լինի գոնէ 25 տներից։

4) Նահիէների խորհուրդների իրաւունքները որոշվելու են համաձայն Եւրոպական Յանձնաժողովի 1880 թ. մշակած օրինագծի 162—168 րդ յօդուածների։

(Համեմ. Եւրոպ. Յանձն. 1880 թ. Օրինագծի 162—168-դ յօդուածներ. 1895 թուին երեք դեսպանների մշակած Ռէֆօրմների Ծրագրի 7, 8 և 9-րդ յօդուածներ. 1895 թ. հոկտ. 20-ի Հրովարտակի 7, 8 և 9-րդ յօդ.)։

X

1) Ամեն մի նահիէում լինելու է մի հաշտարար դատաւոր, նշանակված կուսակալի կողմից և պատկանող նահիէի ազգաբնակութեան մեծամասնութեան կրօնին։ Բացի դրանից՝ մի հաշտարար դատաւոր լինելու է և կազայի ամեն մի գլխաւոր աւանում։

2) Հաշտարար դատաւորի իրաւասութիւնն է. ա) պատժական նիւթի մէջ, առանց բողոքի (ապէլլացիայի), օրինազանցութիւններ, որոնց պատիժը պարզ ոստիկանական միջոցներ են, իսկ բողոքով՝ այն յանցանքները, որոնց պատիժը 500 ղրուշ տուգանքից և 3 ամիս բանտարկութիւնից աւելի չէ. բ) քաղաքացիական նիւթի մէջ, առանց բողոքի, ամեն մի անհատական գործողութիւն, քաղաքացիական և առևտրական մինչև 1000 ղրշ.-ի, իսկ բողոքով՝ միևնոյն գործողութիւնները մինչև 5000 ղրուշի։ գ) Հաշտարար դատաւորը կունենայ նաև հաշտեցնելու դատարան։ Նա կարող է կողմերի պահանջով, նշանակել իրաւարարներ (արբիտրներ) որոշելու համար այնպիսի վէճեր, որոնց առարկան նոյնիսկ եթէ անցնելու լինի 5000 ղրուշից։ Իրաւարարական դատավճռի դէպքում, կողմերը հրաժարվելու են որևէ բողոքից։ դ) Սանջակի դատարանները ունենալու են միայն մի քաղաքացիական ատեան, բաղկացած մի նախագահից և երկու դատաւորներից, դիպլօմաւոր ատենակալներ (որոնցից մինը՝ մուսուլման, միւսը՝ քրիստոնեայ), նշանակված կուսակալի կողմից։ Սանջակի դատարանները քննելու են իբրև առաջին ատեան (ինստանցիա) քաղաքացիական կամ առևտրական գործեր, որոնց արժէքը 5000 ղրուշից անցնում է և բողոքելի են և վերաքննելու են հաշտարար դատաւորների կայացրած վճիռները քաղաքացիական կամ առևտրական գործերի մասին։ ե) Սանջակի դատարանների քրէական բաժինների (սեկցիաների) տեղ գործելու են շրջիկ քրէական ատեանները (cours d'assises). այդ ատեանները բաղկացած են լինելու մի նախագահ ատենակալից, որին նշանակելու է բողոքներ քննող բարձր ատեանը (cour d'appel), որին ենթակայ է սանջակի դատարանը, այդ բարձր ատեանի անդամների միջից և երկու անդամներից, նշանակված միևնոյն բարձր ատեանի կողմից սանջակի հաշտարար դատաւորների միջից, որոնցից մինը՝ մուսուլման, միւսը՝ քրիստոնեայ։ զ) Քրէական ատեանը (cour d'assise) իր նիստերը կայացնելու է հերթով բոլոր կազաներում, ուր իր ներկայութիւնը կը ճանաչվի անհրաժեշտ է)։ Ամեն մի կազայում լինելու է մի դատաստանական քննիչ։ Հասնելով կազան, քրէական ատեանի նախագահը պահանջելու է քննիչից մի տեղեկագիր քննված գործերի մասին, որոնք կարող են անմիջապէս իրան յանձնվել, և մի տեղեկագիր այն գործերի մասին, որոնց քննութիւնը դեռ չէ աւարտված. Եթէ այս վերջինների վերաբերմամբ երևան հանէ որևէ անկանոնութիւններ կամ անպատճառաբանեալ յապաղումներ, անմիջապէս նա ուղղելու է մի տեղեկագիր բողոքի բարձր ատեանի նախագահին։ է) Քրէական ատեանը քննելու է, բողոքով, հաշտարար դատաւորների արձակած վճիռները յանցանքների վերաբերմամբ։ Նա քննելու է իբրև առաջին և վերջին ատեան (ինստանցիա) այն ոճիրները, ինչպէս և այն յանցանքները, որոնց պատիժը աւելի է, քան 500 ղրուշ տուգանք և երեք ամիս բանտարկութիւն։ թ) Առնուազն բողոքներ քննող վեց բարձր դատարաններ լինելու են։ Ամեն մի բողոք քննող դատարան բաղկացած է լինելու դիպլօմաւոր ատենակալ մի նախագահից, նշանակված՝ կուսակալի կողմից, և այնքան ատեաններից, որ բաւական լինեն քննելու բողոքով իրանց յանձնված քաղաքացիական գործերը և կարող լինեն հայթայթելու նախագահներ շրջիկ քրէական ատեանների համար։ Բողոք քննող դատարանը կանոնաւոր է ճանաչվելու՝ հէնց որ երկու անդամ և մի նախագահ ի նիստ գումարելու վիճակի մէջ լինի։ Նա ունենալու է նաև մի ընդհանուր դատախազ (ընդհանուր պրօկուրօր) և դատախազների ու փոխանորդների մի բաւական շատ թիւ։ ժ) Առևտրական դատարաններ հաստատվելու են այն տեղերում, ուր կարիքը զգալի կը լինի։ Այն տեղերում, ուր նրանք կը պաշտօնավարեն, քաղաքացիական դատարանները այլևս չեն քննի առևտրական գործերը։ ժա) Շէրիի դատարանների իրաւասութիւնը (կօմպետանսը) որոշապէս սահմանվելու է և կուսակալը հսկելու է, որ նրանք չը յափշտակեն նահանգի միւս դատարանների իրաւունքները։ Շէրիի դատաւորները չեն կարող փոխանակել իրանց պաշտօնները նահանգի դատարանների նախագահների կամ անդամների պաշտօնների հետ։

(Համեմ. երեք դեսպանների 1895 թ. մըշակած Ռէֆօրմների Ծրագրի 29—39-րդ յօդուածներ Եւրոպական Յանձնաժ. 1880 թ. Ծրագրի 215—263 յօդ.)։

(Վերջը միւս անգամ)

ԼԷՊՍԻՈՒՍԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ԱՌԻԹՈՎ

Անցեալ անգամ մենք առաջ բերինք մի կտոր դոկտոր Լէպսիուսի յօդուածի այն մասին, որ այսուհետև Արևելքի միակ հարցը մնում է հայկական հարցը։

Լէպսիուս ասում է. «Ոչ մի պետութիւն այսօր այնքան շահ չունի իրագործելու հայկական ռէֆօրմները, ինչպէս ինքը Թիւրքիան»։

Եւ շարունակում է.

«Արևելքի հարցը այսուհետև Հայաստանի հարցն է։ Եթէ Թիւրքիան որոշէր լրջօրէն ձեռնարկել վերանորոգիչ գործը, եթէ նա գիտենար վստահել իր քրիստոնեայ հպատակների համակրութիւնը, նա կարող էր դեռ արգելել կազմալուծման բնական պրօցէսը։

«Գերմանիան միակ պետութիւնն է, որ ոչինչ չունի վաստակելու Ասիական Թիւրքիայի տապալումից և նոյն իսկ մեծ փնաս

կունենար։ Ճիշդ է, հայերը մինչև այսօր ոչ մի աջակցութիւն չեն ստացել գերմանական դիպլօմատիայից՝ իրանց Թշուառութեան օրերում. դրա փոխարէնը, նրանք շատ համակրութիւն են գտել գերմանական ժողովրդի մէջ. ոչ մի ազգ այնքան զոհեր չէ արել հայկական տանջանքների ամոքելու համար, որքան գերմանական ազգը։

«Գերմանիան շատ բան կարող է անել հայերի և Թիւրքերի հաշտեցման գործում։ Գերմանացիներն արդէն, իրանց գործունէութեան շրջանների մէջ, գնահատել են հայերի աշխատանքը և մտայնութիւնը. առանց այս վերջինների աջակցութեան, ոչ մի տնտեսական ձեռնարկութիւն չէ կարող աջողվել Թիւրքիայում։

«Գերմանական դիպլօմատիան հասկանում է այժմ հայկական պրօբլէմի լուծման մեծ կարևորութիւնը, ուստի նա պաշտպանելու է հայ ժողովրդի բոլոր իրաւացի պահանջները։

«Սակայն այդ պրօբլէմի վերջնական լուծման բանալին գտնվում է ոչ թէ Գերմանիայի ձեռքում, այլ Անգլիայի ձեռքում։ Ֆրանսիան տրամադիր կը լինի պաշտպանել Ռուսաստանին։ Ընդհակառակը՝ Անգլիան դեռ պէտք է որոշէ, թէ արդեօ՞ք շարունակելու է ընթանալ Ռուսաստանի հետ և դառնալ նրա անմիջական դրացին Թիւրքական Արևելքում, թէ՞ պէտք է վերադառնայ իր աւանդական արևելեան քաղաքականութեան և ստեղծէ մի տեսակ տամպօն-պետութիւն իր և ռուսական ազդեցութեան շրջանների միջև։

«Ռուսական հսկայի ճնշումը հզօրապէս ազդելու է հնդկա-եգիպտական պետութեան սիստեմի վրա։ Վերջապէս, Առաջաւոր Ասիայում բոլոր երկաթուղիների կառուցումից յետոյ՝ ցամաքային ույժերը կունենան միջազգային մրցութիւնների մէջ գերակշռութիւն ծովային ույժերի վրա։

«Ղրիմի պատերազմից ի վեր Անգլիան օգտակար է գտել, իր շահերի համար, փակել ռուսական զօրքը Արարատի ետևում։ Եթէ Ռուսաստանին աջողվէր առաջանալ Հայաստանի միջով մինչև Միջագետք և Կիլիկիա, եթէ նա կարողանար միևնոյն ժամանակ վերցնել Դարդանելի դռները, այդ ժամանակ բրիտանական հեգեմօնիան Միջերկրականում կանհետանար և Հնդկաստանի ծովային ճանապարհը կը վտանգվէր։ Հայաստանի մուտքի դռները բացվում են Կիլիկիայում։ Այն օրը, երբ Բաղդադի երկաթուղային գիծը կոտրվի Կիլիկիայում, այդ օրը վախենալու է, որ Անգլիայի համաշխարհային հեգեմօնիան վախճան կը գտնի Սուէզի ջրանցքում։

«Թող չը կարծեն, որ մենք պաշտպանում ենք Թիւրքական կայսրութեան ամբողջութեան սկզբունքը։ Միայն գերմանական շահը չէ որ այդպէս է հրամայում. կայ մի աւելի մեծ նպատակ, մի աւելի լայն շահ։ Արևելքը և մանաւանդ մուսուլման Արևելքը ժամանակի պէտք ունի եւրօպական կուլտուրան իւրացնելու համար։ Աւետարանը չը պէտք է վայրագօրէն կործանէ այն խոչընդոտները, որոնց հանդիպում է. նա պէտք է աշխատէ յաղթել նրանց իր բարոյական պրեստիժով։ Մենք կարծում ենք, որ այդպէս է նաև հայերի կարծիքը»։

ԽԱԲՐԻԿՆԵՐ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻՑ

Երզրում, 24 սեպտեմբերի

◆ Քաղաքում ոստիկանութիւնը խուզարկութիւններ կատարեց ու գրաւեց մի քանի հայերից սովորական տիպի փոքրիկ ատրճանակներ։ Քաղաքից դուրս խուզարկվում են նաև հայ վաճառականների հակերը։

◆ Մուշի Կասըմ-բէկի Խնուսբերդ ուղարկած նուէրների—ձիեր, հրացաններ և այլն—կարաւանը յարձակման ու Թալանի է ենթարկվում Ջիբրանի Սաուի աղայի զօլամների ու Թերեքէմէների կողմից։ Զայրացած Կասըմ-բէկը գերի է բռնում նոյն վայրերից անցնող հայերի մի կարաւան և ամբողջին էլ Թալանում իր փնտների փոխարէն։

◆ Գէօլի չէյխի զինված զօլամները յարձակվել են Մուշի դաշտի կողմերում գտնվող Տեղուտ գիւղացի Ղազարի վրա, երբ այս վերջինը աշխատում էր հանդում։ Արձակում են աշխատանքի լծված եզներին և տանում։

◆ Բիթլիս քաղաքում, Թուրքերի Թաղերում ամեն օր կատարվում է փորձնական հրացանաձգութիւն. շատ անգամներ խաղաղ հայ ազգաբնակութիւնը մատնվում է ահ ու սարսափի։ Նոյն քաղաքի մօտիկ Քէմախ գիւղում զինված քիւրդեր վիրաւորել են հայ քահանային, սպանել նրա մի տարեկան երեխային և փախել։ Կառավարութիւնը վրա հասաւ և ձերբակալեց փոխանակ ոճրագործների մի քանի հայերի։

◆ Ախլաթի Գձվակ գիւղի մօտ արտի մէջ աշխատելու ժամանակ Թափառող քիւրդերի ձեռքով սպանված է երիտասարդ Ներսէսը։ Ոճրագործները փախան։

◆ Շիրվան գաւառի Մաղան գիւղում քիւրդ բէկերը հայերից կամայական բանի տուրքեր հաւաքելիս, դիմադրող մի հայի սպանելուց յետոյ, կտորեցին նրա ամբողջ ընտանիքի անդամներին ևս և ազատ-համարձակ հեռացան։

◆ Մօկսում (Վանի շրջան) լուրերի համաձայն գումարվել է շրջանի քիւրդական բէկերի ժողով, Մորթուլլահ-բէկի նախագահութեամբ։ Թէև մի քանիսը տրամադիր են խոշոր նշանակութիւն տալու այս ժողովին, բայց ճշմարտութիւնն այն է, որ խորհրդակցութիւնները կատարվել են վերջերս իբր թէ հայերի ձեռքով սպանված Մուսա-բէկի խնդրի շուրջ, և առհասարակ քիւրդերի բռնելիք տակտիկայի մասին Մօկսի շրջանի զանազան խնդիրների մէջ։

Մորթուլլահ բէկի սպանութեան լուրը հերքվում է։

◆ Խիզանում քիւրդերը մի քանի անգամով յարձակումներ են արել հայերի վրա, ուզենալով սպանված Մուսա բէկի վրէժը լուծել։ Ընդհարումներ տեղի են ունեցել նաև կառավարական զօրքի և քիւրդերի միջև ևս։ Քիւրդ նշանաւոր աւազակ Միր Մհէն կռիւներ է ունեցել Թիւրք զինուորական ջոկատների հետ Նորդուզում, Բաշկալէում՝ Թիւրք-պարսկական սահմանագլխի վրա։ Բարտա-Բալանում ընդհարումի մէջ սպանված է քիւրդ Շաքիր բէկը։

◆ Բայազէտի շրջանում, Արծափ գիւղում ռէս Ցովսէփը սպանվեց։

◆ Կողոպտվեց մի հայի՝ Մարտիրոսի խանութը Թիւրքերի կողմից։

◆ Տուտախում սպանված է մի երիտասարդ հայ արհեստաւոր Սեդրակ անունով։

◆ Արծափ գիւղի մօտ Իսա բէկը սպանեց Թիւրք զինուորների կողմից արդէն վիրաւորված մի հայ երիտասարդի՝ վանեցի Արտաշէսին։

◆ Նոյնպէս Բայազէտի շրջանում Ծաղկոտն լեռների վրայից քիւրդերը կողոպտեցին հայերի ոչխարները։

◆ Դարձեալ Բայազէտ քաղաքում, ոստիկանութեան Թիւրք քարտուղարի կողմից բռնաբարված հայ ոստիկան Անուշաւանի դատը տեղի ունեցաւ։ Դատարանը արդարացրեց Թիւրք բռնաբարիչին և ընդհակառակն բանտարկութեան դատապարտեց Անուշաւանին ու երկու հայ վկաներին։

◆ Բաբերդում Թիւրքերի կողմից առևանգված 13 տարեկան հայ աղջիկ Ծաղիկը գտնելու համար՝ ազգականները զինված սկսել են հետապնդել Թիւրքերին։ Ժանդարմերիան հայերին զինաթափ անելուց վերջ ձերբակալում է և բանտարկում։ Բուռն բողոքներից վերջ միայն հազիւ-հազ կառավարութիւնը «կարողանում է» գտնել աղջկան և հազար ու մի նազանքներով յանձնել ծնողներին։ Աղջիկը բռնաբարված է։ Ոճրագործները մնացին ազատ։ Կ. Պոլսում մինիստր Թալէաթ-բէյի պատրաստած և գործադրութեան դրած «բռնաբարումների և առևանգումների օրէնքը» մնաց մեռած տառ։ Այդ օրէնքը մի մասն էր այն խեղկատակ ռէֆօրմների, որոնցով ուզում են օժտել արիւնլուայ երկիրը։

Բուրմ

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ԹԵՐԱԿՂԶՈՒՄ

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
30 սեպտեմբերի

Բէլգրադ.—Սերբիական կառավարութիւնը կարգադրեց դադարեցնել զօրքերի յետադայ արշաւանքը սերբ-ալբանական սահմանում։

Կառավարութիւնը առաջադրելու է մեծ պետութիւններին, թէ անհրաժեշտ է, սահմանը ապահովելու նպատակով, ամրապնդել Սերբիայի ձեռք բերած ռազմակէտերը Ալբանիայում, նաև միջազգային ժանդարմերիա կազմակերպել Ալբանիայում։

—

Վիէննա.—«Կոր. Բիւրօյին» հաղորդում են Վալօնից. «Ալբանիայի ժամանակաւոր կառավարութիւնը Էսադ-փաշայից ստացաւ մի հեռագիր, որով առաջարկվում է, թէ կառավարութիւնը չը վստահանայ փոխադրվել Դուրացցօ, ընտրել որևէ քաղաք իր բնակավայր։ Ըստ երևոյթին Էսադ-փաշան գերադասութիւն է տալիս Էլբասարին»։

—

Կ. Պոլիս.—«Թանինի» ասելով, Արևմտեան Թրակիայի և Գիւմիւլջինայի ժամանակաւոր կառավարութեան հարցը պէտք է համարել լուծված, որովհետև բօլգարական կառավարութիւնը պարտաւորվել է նահանգապետների և փոխանորդների պաշտօններում մահմեդականներ ընտրելու հետ միասին ժանդարմներ վերցնել տեղական ազգաբնակութիւնից։

Գերմանական զինուորական միսսիան գլխաւոր շտաբին մանրամասն հաշիւ ներկայացրեց, որի մէջ բացատրվում է Թիւրքերի պարտութեան պատճառները և Թիւրքաց զօրքի վերակազմութեան միջոցները, որոնց իրականացման համար անհրաժեշտ են անսահմանափակ լիազօրութիւններ։

Պաշտօնապէս յայտարարված զօրարձակումը իրագործվում է միայն մասնակի կերպով։ Զօրքերի խոշոր մասը զէնքով ուղարկված է Ասիայի ափերը։ Երէկ երեկոյեան Զմիւռնիայի վիլայէթը մեկնեցին 4000 զինուոր։ Արձակուրդ վերցրած օֆիցերները հրաման ստացան միանալ Դիմօտէկայի զօրքերի հետ Գալիպօլիի զօրամասերին։

Մամուլը շարունակում է արշաւանքը ընդդէմ Յունաստանի, մատնանշելով թէ Մակեդոնիայում յոյն իշխանութիւնները զանազան նեղութիւններ են ենթարկում մահմեդականներին։

—

Սօֆիա.—Հրատարակվեց մի հրաման, որ արգելում է ժողովներ կայացնել և որ նոր ընտրութիւնները նշանակում է փետրվարի 6-ին։

Պաշարողական դրութիւնը վաղվանից վերցվում է։

Մինիստրների խորհրդի գումակ նիստում վաւերացվեց բիւջէտի $^{3}/_{12}$-րդ բաժինը։

ԻՒՇՉԻՆՍԿԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

ԲԷՅԼԻՍԻ ԳՈՐԾԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Պետ. Հեռագ. Գործ.)

Կիէվ, 30 սեպտեմբերի

Ուսանող Գօլուբեվը երկու ժամ շարունակ ցոյց է տալիս, որ Զայցեվի և Մարրի գործարանների միջև ցանկապատի մէջ տախտակները կոտրված էին, որով գոյացել էր անցք, որի միջով մարդ կարող էր հեշտութեամբ մտնել. յետոյ տախտակները նորից խփված էին, որ երևում էր նոր մեխերից։ Այդ բոլորի մասին վկան յայտնեց խուզարկու բաժանմունքի պետ Միշչուկին։ Այնուհետև շարունակելով իր սեփական նախաձեռնութեամբ սկսած հետախուզումը, վկան ասում է, որ Ժէնիա Չեբերեակի յայտնելով Անդրիւշը մարտի 12-ին իր մօտ էր, նրանք միասին առաւօտեան դիմեցին դէպի արօտը, և վերադարձան Իւրկօվիցկայա փողոցը, յետոյ մտան Չեբերեակների մօտ, ուր Անդրիւշը հանեց վերարկուն, գնացին կրպակ ճարպ գնելու, յետոյ Անդրիւշը անյայտացաւ։ Ապա, երբ վկան փորձեց իմանալ յետոյ եղածը, Ժէնիան ոչինչ չը խօսեց ու փախաւ։ Ժէնիայի մահից յետոյ Լիւդմիլա Չեբերեակի հետ տեղի ունեցած խօսակցութիւններից վկան տեղեկացաւ, որ երեխաները Ժէնիայի և Անդրիւշի հետ միասին գնացին խաղալու. գործարանից դուրս եկած Մէնդելը բռնեց նրանց, ամենքը փախան. Իւշչինսկին վազեց գործարանից դէպի ներքև, նրա ետևից ընկաւ Մէնդելը։ Իբրև ականատես դէպքը գտնվելու բոլէին, վկան ոչինչ չէ կարող ասել։ Վկան միայն այն գիտէ, որ հիւանդանոցում դիակը անդամահատելիս ժողովրդի մէջ կասկածներ զարթնեցին հրէաների դէմ։ Վկան կտրուկ կերպով պնդում է, որ «Երկգլխանի Արծիւ» Թռուցիկներ չէ տարածել։ Թռուցիկի օրինակը վկան ստացաւ Թաղման երկրորդ օրը. բովանդակութիւնը չէ յիշում։ Գօլուբեվի ցուցմունքներից շատերը՝ կողմերի խնդրանօք՝ մուծվում են արձանագրութեան մէջ։

Ընդմիջումից առաջ կարդացվում է տեղի դիտումի արձանագրութիւնը։

Ցերեկվայ ժամը 2-ին դատարանի առաջ կանգնում են կառքեր, որոնցով դատաւորները գնալու են դէպքի տեղը։ Այդ գրաւում է հետաքրքրվողների խմբեր։ Հեծեալ ոստիկանները պաշտպանում են կարգուկանոնը։

Ժամը 1 ու 30 րոպէին նախագահի կարգադրութեամբ դէպքի տեղն են տանում 6 հեծեալ ոստիկանի ուղեկցութեամբ բանտային կառքով Բէյլիսին։ Քառորդ ժամից յետոյ, երթը, բաղկացած 25 կառքից, հեծեալ ոստիկանութեան պաշտպանութեամբ, դիմում է դէպքի տեղը և ժամը 2 ու 10 րոպէին յորդ անձրևի տակ հասնում է այն տունը, որի վերին յարկում ապրում էր Վէրա Չեբերեակը, իսկ ստորին յարկում՝ Մալիցկայան։ Այստեղից բոլորը ոտով դիմում են դէպի Նագօրնայա փողոցը։ Որոշվում է այն տեղը, ուր Շախօվսկին մարտի 22-ին տեսաւ Անդրիւշին Ժէնիայի հետ։ Դիտվում է ցանկապատի ծակը, որից կարելի է մտնել Նագօրնայա փողոցը Զախարչէնկօյի տան մօտ, ուր ապրում էր Չեբերեակը։ Հարցաքննվում են վկաներ Գօլուբեվը, Նակօնէչնին, Վիշնևսկին, Դօրժանսկին և այլք։ Դատարանը նորից վերադառնում է Չեբերեակի և Մալիցկայայի բնակարանները դիտելու համար։ Մամուլի ներկայացուցիչներին բնակարանում տեղ չը լինելու պատճառով ներս չեն Թողնում։ Չեբերեակի բնակարանում դատարանի անդամ Իւրկէվիչը մի քանի մարդու հետ օրինակի համար աղմուկ է բարձրացնում, դատարանի մնացած մասը լսում է Մալիցկայայի բնակարանում։ Դիտվում է Զախարչէնկօյի դաստակերտը և Զայցեվի գործարանը անջատող ցանկապատը։ Շախօվսկին պնդում է, որ ցանկապատը շինված է Իւշչինսկիի սպանութիւնից յետոյ, մինչդեռ Նակօնէչնին և Դօրժանսկին պնդում են, թէ այն շինված է 1910 թ. աշնանը։ Դատարանը գնում է Զայցեվի գործարանը և դիտում Բէյլիսի կացարանը և այն տեղը, ուր այրվեցին ախոռները։ Բէյլիսի կնոջ կացարանը և շինութիւնները այժմ վերաշինված են։ Դիտվում է երեխաների սիրած տեղը։ Ապա դատարանը դիմում է քարայրը։ Այստեղ վառարան շինող Եաշչենկօն ցոյց է տալիս այն տեղը փոսի մօտ, ուր մարտի 12-ին տեսաւ մի անյայտ մարդու։ Վերջապէս բոլորը հերթով լապտերի լուսաւորութեամբ իջնում են քարայրը, ուր երևան հանվեցաւ Անդրիւի դիակը։ Վերջում նայվում է Զայցեվի և Մարրի դաստակերտները բաժանող ցանկապատը, որի մասին առաւօտեան ցուցմունք տուեց Գօլուբեվը։

Ժամը 6 ու 30 րոպէին երեկոյեան երթը վերադառնում է քաղաք։

Նիստի շարունակութիւնը վաղը։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Սեփական հեռագիր)

Պետերբուրգ, 30 սեպտ.

Անդրկովկասեան սօլէդ էկսպեդիցիան աջող կերպով կատարեց իր միսսիան։

Երևանեան խաղողի քնքոյշ տեսակը՝ Թեփի մէջ, Գանձակի խաղողը՝ դարսված մաղերի մէջ, Բաթումի ծաղիկները, ֆրանսիական քնքոյշ դեղձը՝ Ախսարդսեանների դարսվածը, Թիֆլիսի ոչխարի միսը, պոմիդօրը, բանջարեղէնը և զանազան տեսակի ձուկը պահպանվել են շատ լաւ։ Հետաքրքրութիւնը մեծ է։ Դրված խնդիրը լուծված է համարվում։ Ուտեստեղէնների մանրակրկիտ քննութիւն եղաւ։

Քալանթար

—

(Սեփական հեռագիր)

Բէլօգլինսկայա, 30 սեպտ.

Վլադիկավկազեան ճանապարհի ագրօնօմիական գնացքը՝ բաղկացած 11 վագօններից՝ այստեղ հասաւ։ Բնակչութիւնը ընդունեց մեծ ուրախութեամբ։ Հետաքրքրութիւնը մեծ է։

Մելիք-Սարգսեան

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

30 սեպտեմբերի

Եալտա.—Տեղիս կրկէսում Բարձրագոյն Պալատի կարգադրութեամբ տրվեցին երկու ներկայացում։ Երեկոյեան ներկայացմանը այցելեց Թագաւոր Կայսրը Օգոստափառ Դուստրների հետ. ներկայ էին բուխարական էմիրը և հրաւիրված անձինք։ Ցերեկվայ ներկայացմանը ներկայ գտնվեց Գահաժառանգ Արքայորդին, որ եկաւ պալատական կօմենդանտի ուղեկցութեամբ։ Ներկայացումից յետոյ Գահաժառանգը մանրամասն դիտեց Վլադիմիր Դուրովի գազանանոցը, որի մասին Դուրովը տուեց բացատրութիւններ։

—

Լիվադիա.—Այսօր Թագաւոր Կայսրը Մեծ Իշխանուհիներ Օլգա Նիկօլայեվնայի և Տատիանա Նիկօլայեվնայի հետ կայսերական Պալատի մինիստրի և շքախմբի անձանց ուղեկցութեամբ այցելեց Եալտայում բացված գիւղատնտեսական ցուցահանդէսը։ Ցուցահանդիսում Նորին Մեծութիւնը դիմաւորվեց ցուցահանդիսի Օգոստափառ հովանաւորող Մեծ Իշխան Գէօրգի Միխայլօվիչից, ցուցահանդիսի յանձնաժողովի նախագահից և անդամներից։ Այստեղ էին նաև ներքին գործերի մինիստրը, Տաւրիկեան նահանգապետը, Եալտա քաղաքի և գաւառի գլխաւոր կառավարիչը և այլ պաշտօնական անձինք։ Մնալով ցուցահանդիսում մի ժամից աւել, Թագաւոր Կայսրը Օգոստափառ Դուստրների հետ բարեհաճեց մեկնել Լիվադիա ճանապարհին ժողոված հասարակութեան բուռն ողջոյններով։

—

Լօնդօն.—«Կարմանիա» շոգենաւից անթել հեռագրով տեղեկացնում են «Վօլտուրնօյի» կործանման մանրամասնութիւնները։ Բէլգիացիներից և գերմանացիներից բաղկացած նաւաստիների վարմունքը չափազանց անբաւարար էր։ Անգլիացի օֆիցերներն ամեն միջոց ձեռք էին առնում կարգ ու կանոնը պահպանելու։ Նաւապետը նոյնիսկ մի քանի մարդու սպանեց ատրճանակով։ Ամբողջ օրում 5 նաւաստի և մի սպասաւոր ջուրն ընկան և խեղդվեցին։

Հրդեհը շոգենաւի վրա ծագեց սեպտ. 26-ի առ. ժամը 7-ին՝ կաթսայի պայթումից։ Պայթումից սպանվեցին 50 մարդ։ Երբ երկրորդ պայթումը տեղի ունեցաւ, «Գրօսէր-Կուրֆիւրստ» նաւը իջեցրեց 3 նաւակներ և փրկեց ծովը թռած 32 հոգու։ «Վօլտուրնօյի» վրա մնացած ճանապարհորդները հաւաքվեցին շոգենաւի տախտակամածի վրա և իջեցվեցին ուրբաթ արևածագին։

—

Տրիէստ.—Վէրդիի ծննդեան 100-ամեակի տօնակատարութեան հետ միասին տեղի ունեցան իտալացիների հերձուածողական (իրրեդենտիստ) ցոյցեր։ Ամբոխը երգեց արգելված երգեր։ Կալանաւորվեցին 10 մարդ։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ ԵՒ ԹԻՒՐՔԻԱՆ

Ինչպէս յայտնի է, ներկայումս բանակցութիւններ են վարվում Ռուսաստանի և Թիւրքիայի միջև Անատոլիայի երկաթուղիների մասին 1900 թ. կապված համաձայնութիւնը ձևափոխելու վերաբերութեամբ։

Այդ բանակցութիւններին զուգընթաց Կ. Պոլսի ռուսաց դեսպանի և Բ. Դրան միջև շուտով մտքերի փոխանակութիւն է սկսվելու մի շարք տնտեսական հարցերի առիթով։

Կատարվող բանակցութիւնները կապ ունեն այն խնդրի հետ, որ Ռուսաստանը սկզբունքով համաձայնում է, որպէս զի Թիւրքիան աւելացնէ մաքսային տուրքերը։ Բանակցութիւնների նպատակն է վերջնականապէս որոշել այն վարձահատուցումների (կօմպենսացիա) չափն ու բնոյթը, որոնք դրա փոխարէն սպասվում են Թիւրքիայի կողմից։

Բոլոր մեծ պետութիւնները իրանց համաձայնութիւնը տալիս են այն պայմանով, եթէ Թիւրքիան նրանց տայ երկաթուղային կօնցէսիաներ։

Ռուսաստանը այդ երկու հարցերը չէ միացնում, և երկաթուղային կօնցէսիաների մասին կատարվող բանակցութիւնները ընթանում են 1900 թւի համաձայնութեան վերաքննութեան առիթով տեղի ունեցող մտքերի փոխանակութեան հետ զուգընթաց։

Իսկ իբրև վարձահատուցում, որպէսզի Թիւրքիան աւելացնէ մաքսատուրքերը, Ռուսաստանը պահանջում է վերակազմել օսմանեան պետական պարտքի վարչական մասը։

Ինչպէս յայտնի է, մինչև օրս Թիւրքաց պետական պարտքի վարչութեան կազմի մէջ չեն մտնում մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչները, այլ Թիւրքաց պետական գանձատան պարտատէրերի ներկայացուցիչները։ Մինչդեռ ռուսաց դիպլօմատիան այժմ ցանկալի է գտնում, որպէսզի օսմանեան պարտքի վարչութիւնը բաղկանայ ոչ թէ Թիւրքիայի պարտատէրերի ներկայացուցիչներից, այլ մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչներից, և որպէսզի վերջիններին թւում գտնվի նաև Ռուսաստանի ներկայացուցիչը։

Հաւաստի աղբիւրից տեղեկացնում են, որ Բ. Դուռը համաձայնում է իրաւունք տալ Ռուսաստանին կառուցանել երկաթուղի Երզրումից Տրապիզօն։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺՈՒՀԻՆՈՑԸ

Կ. Պոլիս, 20 սեպտեմբերի

«Մշակի» յարգելի ընթերցողները նախորդ Թղթակցութեամբս արդէն ծանօթ են այս, Թիւրքահայերի համար, յոյժ օգտակար հաստատութեան հետ։

Անցեալ տարեշրջանին Դպրոցասէր Տիկնանց վարժուհինոցը տուած էր 14 շրջանաւարտուհիներ, որոնք՝ ի պատիւ իրանց գաղափարականութեան՝ գնացին Թիւրքիայի ամեն անկիւնները իրական կրթութիւն տալու հայ մանուկներին։ Այստեղ մի գեղեցիկ սովորութիւն կայ, որ այսպիսի հաստատութիւնների շրջանաւարտները եթէ լաւ պաշտօնավարութիւն են անում, հաստատութիւնը ստանում է շնորհաւորական կամ բացասական գրութիւն։ Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկ. Վարժուհինոցի խնամակալութիւնը ամեն կողմից շնորհաւորական գրութիւններ ստացաւ։

Ինչպէս գիտէք, Թիւրքիայի գլխին փոթորիկ էր փչել, որով բոլոր նպաստով ապրող հաստատութիւնները վնաս կրեցին։ Բայց դպրոցասէրի ժրաջան տիկինները մի խելացի միտք յղացան իրանց բաժին ճգնաժամը մեղմելու համար. կառավարութիւնից արտօնութիւն խնդրեցին Պոլսի Թաղերի մէջ՝ կարմիր ծաղկենման լենտեր ծախելու։ (Ըստ այս սովորութեան՝ անցորդների կրծքին մի ծաղիկ են կպցնում և փոխարէնը նուէր դրամ ստանում)։ Պէտք է ասել, որ պօլսեցին ի յարգանս վարժուհինոցին 400-ի մօտ ոսկի (ոսկին 8 րուբլի 50 կոպէկ է) հասոյթ գոյացրեց։ Այս աշխատանքի կողմից գովասանքի արժանի են տիկին Պօյաճեանը (նախկին օսմ. պարլամենտի անդամ Հ. Պօյաճեանի տիկինը) և օր. Պալթազարեանը։

Այս տարի վարժուհինոցը փակեց իր պակասներից մէկը։ Վարժուհինոցը մինչև հիմա չունէր վարժոց։ Այս տարի նոյն դպրոցի վարժուհիներից տիկին Մինասեանի մանաւոր ջանքերի շնորհիւ հանդէս եկաւ այդ հաստատութիւնը, բայց միայն կը ցանկայինք, որ փորձնական դասերը օգտակար հիմքի վրա դրվէին։

Մեզ մնում է բարեմաղթել, որ Դպրոցասէրի ժրաջան տիկինները միշտ այսպէս իրանց պարտականութեան գիտակցութեան վրա կանգնած մնան և աւելի ընդարձակեն դպրոցը և աշակերտուհիների Թիւը։

Եթէ կայ մի մեծ պակասութիւն, այդ էլ վարժուհինոցի յարմար շէնք չունենալն է։ Բայց նկատի ունենալով այդ հաստատութեան խնամակալ մարմնի մեղուաջան անդամների աշխատանքը, յոյս կայ, որ մօտ օրից այդ պակասն էլ վերանայ։

Արօէն

ՕՏԱՐՆԵՐԻ ԿԱՐԾԻՔԸ ԵԱՊՕՆԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Միացեալ Պետութիւնների գործարանական կեանքը և առասպելական բնոյթ կրած հարստութիւնը աշխարհի ամեն կողմերից անհագին քանակութեամբ գաղթականներ է

հրապուրում դէպի իրենց։ Այդ գաղթողներից ամենից վտանգաւորը և չը սիրվածը ներկայանում են չինացիք և ճապօնացիք, որոնք շատ էժան աշխատավարձով բանելով՝ վնասում են բնիկներին, որոնք աւելի պահանջներ ունենալով՝ աւելի էլ վարձ են ուզում. Միացեալ Պետութիւնների կառավարութիւնը, նկատելով որ այս անհաւասար մրցումից և գաղթականական անվերջ հոսանքից զգալապէս վնասվում է տեղական բանւոր ազգաբնակութիւնը, դրեց որոշ օրէնքներ, որոնք կաշկանդեցին գաղթականութեան նախկին ազատ մուտքը։

Չը նայած այդ վերջին հանգամանքին ճապօնացիք շարունակեցին նախկին թափով մտնել Ամերիկա, հաստատվելով Խաղաղականի ափերում և առաւելապէս Կալիֆօրնիայում։ Այս անգամ ինքը նահանգական կառավարութիւնը բուռն միջոցներ ձեռք առաւ ճապօնացիների ուժեղ ներգաղթի դէմ։

Այստեղից խիստ սրվեցին Միացեալ Պետութիւնների և ճապօնական կառավարութեան յարաբերութիւնները։ Մինչև իսկ շշուկներ լսվեցին անխուսափելի պատերազմի մասին։ Երկու կողմերի առաւել խելացի մարդիկ գործը հարթեցին առանց մարդկային զոհերի, իսկ ճապօնացիք էլ մտածեցին իրանց գաղթողների համար գտնել նոր ելք ու նոր ճամբաներ, որ իրանց շինարար ժողովուրդը առանց ցեղական վրդովմունք ներշնչելու՝ կարողանար ապրուստի միջոցներ հայթայթել։

Նշանաւոր պետական գործիչ կոմս Օկուման այս վերջին հանգամանքն ի նկատի ունենալով՝ մի ուշագրաւ յօդուած է գրել «Ճապօնական Հանդէսում»։ Շօշափելով «դեղին վտանգ խրտուիլակի» հարցը՝ նա ասում է.

«Բոլորը, ինչ մենք կարող ենք ասել, այն է, որ մենք մի խաղաղասէր ու հանդարտ ժողովուրդ ենք, որ չենք ցանկանում վիրաւորել ու թշնամանել ոչ ոքի, և մի բան, որից մենք խորշելով խորշում ենք, ցեղային-նախապաշարումն է. Ճապօնիան դաւանում է ամենանուիրական գաղափարներ և նրա գլխաւոր նպատակն է արժանապէս ապրել և գործել այդ գաղափարներով։ Մենք կը ցանկայինք, որ բոլոր ազգերը այդ բանում հաւատային մեզ և պատրաստ ենք լսելու դիտողութիւններ, եթէ թերութիւններ և սխալանքներ ունենանք այդ բանում։ Ճապօնիան սրտանց ցանկացող է, որ իր գաղթականները մի օգուտ ու օրհնութիւն լինեն այն երկրին, որ կընդունէ նրանց։ Ես կարծում եմ՝ չի ուրացվի, որ ճապօնացիք շատ ու շատ բան են արել այն երկիրների համար, ուր նրանք գնացել են։ Ով այցելել է Կալիֆօրնիան և տեսել թէ ինչ են արել ճապօնացիք այդ երկրի երկրագործութեան զարգացման համար, ինքնին կը խոստովանի այդ ժողովրդի օգտակարութիւնը։ Բայց եթէ, մեզ հրաւիրելուց և մեր աշխատանքի օգուտն ստանալուց յետոյ, Խաղաղականի եզերքի ժողովուրդը ուզում է ազատվել մեզանից, այլ ևս ուրիշ բան չի մնում անել, քան եթէ գտնել նոր բարեկամներ այլուր։ Բարեբաղդաբար Հարաւային Ամերիկայում չը կայ ցեղային նախապաշարման այն ոգին, որն այժմ դժբաղդաբար վրդովում է Հիւս. Ամերիկայի Խաղաղականի ափի ժողովրդին, և, հետևաբար, խելացիութիւն է Ճապօնիայի համար՝ դարձնելու իր երեսը դէպի հարաւ։ Այնտեղ երկիրն ընդարձակ է, նօսր բնակված և այնտեղ շատ հող կայ մի ինդուստրիական ժողովրդի համար, որպիսիքն են ճապօնացիք։ Միայն Բրազիլիայում մենք ունենք աւելի մի մեծ դաշտ, քան որևէ երկիր Եւրօպայում—ի բաց առեալ Ռուսաստանը—որը գրեթէ նոյնչափ մեծ է, որքան Միացեալ Նահանգները։

«Արդէն գաղթականական մեր ընկերութիւնները Ճապօնիայում պատրաստութիւններ են տեսնում գաղթողների մեծ կօնտինգէնտ ուղարկելու Բրազիլիա և մենք վստահ ենք, որ մեր ժողովուրդը կը գտնի այնտեղ ամեն տեսակ դիւրութիւններ՝ հիմնաւորելու այնտեղ իր առաջիկա քայլերը»։

Vespasian

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊՐՕՖ. ՖՕՅՆԻՑԿԻ

—

Վերջերս յանկարծական մահով մեռած պրօֆ. և սենատօր Ֆօյնիցկին բռնում է ռուս քրէական գիտութեան մէջ առանձնայատուկ և վերին աստիճանի խոշոր տեղ։ Նա վերաբերում էր այն գիտնականների թւին, որոնք անվախ ու համարձակ դուրս են գալիս նոր իդէաներով գիտութեան հին տրադիցիաների դէմ. նա առաջիններից մէկն էր, որ ապացուցեց ոճրագործութեան սօցիալական բնոյթ ունենալը, և այս տեսակէտից իտալացի յայտնի կրիմինալիստ Լոմբրօզոյի մտքերի ամենաեռանդուն պաշտպանն է։

Նա ծնվել է 1842 թ. օգոստ. 29-ին Մօգիլեվ քաղաքում, որտեղի գիմնազիան աւարտելուց յետոյ՝ մտնում է Պետերբուրգի համալսարանի իրաւաբանական ճիւղը. մի քանի տարի յետոյ պաշտպանելով մագիստրի աստիճանի համար դիսսերտացիան «Խարդախութիւնը ըստ ռուսական իրաւունքի», նա ուղարկվում է համալսարանի կողմից արտասահման, ուր նա լսում է Վիէննայի, Պարիզի, Լէյպցիգի և այլն յայտնի կրիմինալիստներին։ Վերադարձից յետոյ նա ըսկսում է կարդալ իրաւագիտական դպրոցում, Ալէքսանդրեան լիցէյում և համալսարանում դասախօսութիւններ իրաւունքի էնցիկլօպեդիայից և գլխաւորապէս քրէական իրաւունքից և դատավարութիւնից։

Նրա դօկտօրութեան դիսսերտացիան արտասահմանեան գիտնականների ուշադրութիւնը գրաւեց և անմիջապէս թարգմանվեց մի քանի լեզուների. և նախապէս «աքսորի պատմական զարգացումը և ժամանակակից դրութիւնը Արևմուտքում» այժմ կազմում է դասական գիտական աշխատութիւն։

Նրա «Քրէական իրաւունք» և «Քրէական դատավարութիւն» աշխատութիւնները կազմում են այն աղբիւրը, որից 40 տարվայ ընթացքում իրաւաբանների բազմաթիւ սերունդներ ձեռք են բերել հիմնական ծանօթութիւն իրանց տեսական և գործնական գործունէութեան համար։ Բացի այս գլխաւոր աշխատութիւններից՝ նա աշխատակցել է արտասահմանեան և ռուսական գիտական օրգանների մէջ. իր յօդուածներում նա եղել է մահապատժի համոզված հակառակորդը. նա պահանջել է ռուս պատժական սիստեմի համար անհրաժեշտ ռեֆօրմներ («Բանտային ռեֆօրմը և բանտագիտութիւն», «Բանտային ռեֆօրմի նախագիծ» և «Ռուս պատժական սիստեմը» և այլն). մի շարք ուրիշ յօդուածների մէջ նա պաշտպանում է երդուեալ-դատաւորների դատը գուր և անհիմն մեղադրանքներից և առհասարակ ամբողջ իր գործունէութեան ընթացքում նա եղել է Ալէքսանդր II-ի դատաստանական ռեֆօրմի հաւատարիմ պաշտպանը։

Միևնոյն ժամանակ հանգուցեալ Ֆօյնիցկին նշանաւոր է որպէս խոշոր հասարակական և պետական գործիչ. նա անդամ էր կրիմինալիստների միջազգային ընկերութեան, մասնակցել էր նրա կօնգրէսներին և գրում էր «Bulletins»-ի մէջ, և այդ ընկերութեան հրատարակութեան մէջ—«La legislation pénale comparée» գլխաւորել էր յօդուած ռուս քրէական իրաւունքի զարգացման մասին։ Նրա ձեռնարկութեամբ կազմվեց կրիմինալիստների ընկերութեան ռուսական խումբը, որի նախագահն էր նա. Պետերբուրգի իրաւաբանական ընկերութիւնը նոյնպէս նրան է պարտական իր ծագումով և ծաղկումով։

Պրօֆեսօրութեան առաջին տարիներում նա հրաւիրվել էր արդարադատութեան մինիստրութեան կողմից մասնակցելու քրէական յանցագործութիւնների վիճակագրութեան համար կազմված կօմիսսիայի մէջ. Նա մասնակցել է նոյնպէս քրէական օրէնսդիրք կազմելու համար գումարված յանձնաժողովի աշխատութիւնների մէջ. 1876 թւին նա նշանակվում է կառավարիչ սենատի քրէական բաժանմունքի օբեր-պրօկուրօր. 1899 թւից նա ստանում է սենատօրի պատուաւոր կոչումը։

Որպէս գիտնական, Ֆօյնիցկին կանգնած էր իր կոչման բարձրութեան վրա, հետևում էր բոլոր գիտական նորութիւններին և աչքի էր ընկնում իր էրուդիցիայով. որպէս մարդ նա բարի էր և սրտացաւ, որը նրան չէր խանգարում քննութիւնների ժամանակ լինել շատ «խիստ»։

Համալսարանը, որտեղ նա ուսել էր և որին նուիրել 42 տարվայ ընթացքում իր բոլոր եռանդը և ույժերը, նրա համար այնքան թանգագին էր, որ երբ պրօֆեսօրութեան ժամանակն անցնելուց յետոյ՝ նրա ամբիոնը յանձնվեց ուրիշին, նա կսկծից հիւանդացաւ։

«Ես պէտք է համալսարանում մեռնիմ», —ասում էր նա. և իսկապէս դեռ մահվանից երկու օր առաջ նա մասնակցում էր պետական քննական յանձնաժողովում։ Նա վախճանվեց որպէս գիտութեան արժանաւոր զինւոր, կատարելով մինչև վերջը իր պարտականութիւնները։

Ե. Ց.

Մոսկվա, 23 սեպտ.

ՆԱՒԹԻ ՍՈՎԸ

—

Ահա մի քանի տարի է, որ ամբողջ կայսրութեան ժողովուրդը հեծում է նաւթային արդիւնքների չը տեսնված թանգութեան անտանելի ծանրութեան տակ։

Եւ այդ թանգութիւնը, որ մի տեսակ սովի բնոյթ է ստացել, ոչ թէ բնական երևոյթ է, ոչ թէ առաջ է եկած նրանից, որ նաւթը հետզհետէ նուազում է, որ նաւթաբեր հողերը այլ ևս այնքան առատութեամբ հեղուկ չեն տալիս, ինչպէս առաջ, այլ փաստերով հաստատված և ստուգված է, որ այդ թանգութիւնը, սովը, ստեղծված է արհեստական կերպով Բագուի մի քանի գլխաւոր ֆիրմաների կողմից, որոնց գլուխ է կանգնած Նօբէլ եղբայրների ֆիրման։

Ճշմարիտ է, նաւթահանքերի սիրտը, Բալախանին, այժմ առաջվայ պէս առատ նաւթ չէ արտավիժում և հետզհետէ աւելի խորն են փորում դրա համար, բայց դրա փոխարէն յայտնվել են նոր նաւթաբեր հողեր, որոնց մասին առաջ գաղափար անգամ չը կար. Օրինակ՝ Սուրախանիի հանքերը, Չէյլէքէն կղզին, որ այժմ միլիօնաւոր պուդերով նաւթ է տալիս, Բինագադին, որ առաջ գդալներով էր նաւթ տալիս, իսկ այժմ տասնեակ հազար պուդերով է արտադրում, իսկ դրանց էլ աւելանալու են Բիբի-Էյբաթի մասում ծովից չորացրած 36 նոր նաւթաբեր հողաբաժիններ։

Սակայն Բագուի գլխաւոր ֆիրմաները այնպէս են դասաւորել գործերը, այնպէս են ամեն կողմից կապկպել և կողպէք դրել կեանքի այդ ամենաանհրաժեշտ և կարևոր նիւթեղէնի վրա, որ եթէ մի օր ամբողջ Բագուն նաւթով ծածկվի էլ՝ դարձեալ նաւթի գինը չէ պակասելու, այլ աւելի է բարձրանալու, եթէ կառավարութիւնը առանձին իրական միջոցներ ձեռք չառնէ։

Եւ այդ աղէտը ստեղծող մի երկու գլխաւոր ֆիրմաները այնպիսի գոյներով են նկարել գործի պատկերը, որ սատանան ինքն կը խաբվի. և երբ այդ պատկերը ցոյց են տալիս ղեկավարող շրջաններին, սրանք շշմվում են և սարսափահար ձեռնթափ են մնում դէպի գործը, դէպի մի պարտականութիւն, որը կատարելը նրանց սրբազան կոչումն է։

Աչքաթող անելով այն լօգիկան, թէ «եթէ մի պետութիւն հարուստ է հացով ու հողով՝ նրան չէ կարելի վախեցնել փողով», ղեկավար շրջաններին երբ առաջարկում են մաքսի միջոցով՝ նուազեցնել արտասահման արտադրող նաւթի քանակութիւնը, նրանք պատասխանում են, թէ այդ միջոցը կառաջացնէ կապիտալի դէպի երկիրը մուտքի նուազումը («Нов. Вр.» Бакинецъ. «Кавказъ» Наблюдатель. վերջին համարները)։

Ահա մի բնորոշ փաստ։ Երբ Պետական Դումայի վերջին նիստերում աջակողմեանների կողմից հարց բարձրացվեց նաւթի թանգութեան մասին և կտրուկ միջոցներ առաջարկվեցին յանցաւորների դէմ, Բագուի յայտնի ֆիրմաները սարսափ զգացին, և նաւթի գինը միանգամից յանկարծ իջաւ։ Բայց դա երկար չը շարունակվեց։ Հէնց որ Դումայի ամբիօնից նաւթարդիւնաբերողներին արդարացնող դեկլարացիան կարդացվեց, նաւթի գինը նորից բարձրացաւ, և խոշոր ֆիրմաները աւելի յանդուգն դարան։

Նրանց յանդգնութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ մանաւանդ առևտրի մինիստրի Բագւում լինելուց յետոյ, երբ այդ աշխարհակալ մարդկանց աջողվեց նրա աչքերին շղարշ դնել։

Նրանք, այդ աղէտը ստեղծողները, իրանց արդարացնում են և նրանով, որ նաւթի արտահանութիւնը համեմատաբար այժմ քիչ է առաջվանից, և այդ բացատրում են նաւթի նուազմամբ։ Բայց իրողութիւնը հակառակն է ցոյց տալիս։ Նաւթի արտահանութիւնը պակասել է ոչ թէ նաւթի նուազումից, այլ նաւթի թանգանալուց։ Ցայտնի է, որ ինչքան ապրանքը թանգանում է, այնքան էլ պահանջը քչանում է, և երկրորդ՝ մանր նաւթարդիւնաբերողների ձեռքերը կապված լինելով՝ միջոց չունեն նաւթ քաշելու։

Նօբէլի 5,000 ռուբլիանոց ակցիան այսօր արժէ 20,125 ռուբլի և հետզհետէ աւելի է բարձրանում։ Եթէ Նօբէլի նաւթահանքերում նաւթի նուազում նկատվի, նրա ակցիաները ոչ թէ այդքան աներևակայելի կերպով կը բարձրանան, այլ իրանց մինիմալ գնից էլ կընկնեն։ Այդ արդէն յիմարներին էլ հասկանալի է։

Մի քանի տարի առաջ, երբ մենք Բագուն էինք, արդէն մեր աչքով տեսանք, թէ ինչ է նիւթվում այնտեղ՝ ժողովուրդը մաշկելու համար։ Նօբէլի ագենտները աւտօմօբիլներով կրակ կտրած թափառում էին մի գործարանից միւսը, մի ֆիրմայից միւս ֆիրման, այս ու այն դրասենեակները և բոլորին առաջարկում էին ժողովուրդը քերթելու գործիքներ...

Մի ֆիրմայում մեզ ուղղակի յայտնեցին, որ «Նօբէլը որոշ պայմաններ է առաջարկում, բայց մենք համաձայն չենք։ Սակայն դուցէ համաձայնութեան գանք։ Երկու օրից յետոյ կամ նաւթի գինը կընկնէ կամ կը բարձրանայ»։ Եւ, ճշմարիտ, երկու օրից յետոյ նաւթի գինը 88 կոպէկից յանկարծ բարձրացաւ 1 ռ. 10 կոպէկի։

Այդ ժամանակ Նօբէլը պայման դրեց, որ բացի իրանից՝ Ռուսաստանում ոչ ոք մի կաթիլ կէրօսին չը ծախէ, այլ արտադրած կէրօսինը իրան յանձնէ որոշված գնով։ Հում նաւթի և մազութի վաճառումը ազատ էր այդ ժամանակ։ Եւ ահա այն վերջի կօմիսիօնները, որ իր պէտքերի համար ունէր մի քանի հազար պուդ նաւթ, նոյն իսկ այն էլ 20—25 հազար ռուբլի առանձին պրէմիա էր ստանում, որ եղած կէրօսինը իրան յանձնվի։

Մանր նաւթարդիւնաբերողները տեսան, որ իրանք խաբված են, Նօբէլը իրանց թան է խմացնում, իսկ եղը ինքը կուլ տալիս, ուստի որոշեցին, որ այլ ևս կէրօսինը չարտադրեն, այլ միմիայն ույժով հում նաւթը արտադրեն նրանց շուկաները։ Նրանք սկսեցին ամբարել հում նաւթը։ Բայց կարծք էք երևակայել նաւարկութիւնը բացվելուց՝ երբ պէտք է հում նաւթը ուղարկէին ներքին շուկաները, բոլոր նաւթակիր նաւերը գտան արդէն վարձված։ Եւ քօռ ու փօշման, բոլոր ամբարած նաւթերը ստիպված եղան յանձնել դարձեալ Նօբէլին։ Եւ այդ օրվանից նա դարձաւ Բագուի բոլոր նաւթային արդիւնքների տէրն ու տիրականը։ Այդ օրվանից հում նաւթն էլ սկսեց հետզհետէ բարձրանալ։

Այժմ նաւթային բոլոր արդիւնքների գների նժարը գտնվում է այդ ֆիրմայի ձեռքում, որ հետզհետէ բարձրացնում է՝ իր անյատակ որովայնը պարարտացնելու համար։

Բայց բանը դրանով չէ վերջանում։ Օրինակ, դուք ուղղակի ֆիրմայից չէք կարող մի քանի վագօն նաւթ առնել։ Նրանք ձեզ վրա չեն ծախի ոչ մի դէպքում, այլ այդ նաւթը դուք պէտք է բերել տաք յայտնի կօմիսիօներների միջոցով։ Այժմ Նօբէլից կօնցէսիա են վերցրել Տէր-Աբրամով և Պետրոսեանց և նրա նշանակած գնի վրա էլ մի բան իրանք են աւելացնում իրանց օգուտին և այնպէս թողնում նաւթը։ Իսկ կօմիսիօներներն էլ առանձին սինդիկատ են կազմել և բացի պուդին 2 կոպէկ կօմիսիօնից՝ 5 կոպէկ էլ իրանք են աւելացրել, որ հաւաքելով յետոյ բաժանում են իրար մէջ։ Ձեր մէջքից արդէն վերցնում են երեք «հաջամաթ»։ Կարող էք դիմանալ դրա պատճառած ցաւին, տանջանքին։

Եւ զարմանալի չէ, եթէ Բագուի այդ հեշտ վաստակի պայմանները գրգռեն և միւս քաղաքներում նաւթավաճառների ախորժակը և այդ ծանր բեռան վրա մի քար էլ նրանք աւելացնեն իրանց կողմից։

Այս օրերս մենք Բագուից տեղեկութիւն ստացանք, թէ սեպտեմբերի 15-ից նաւթի գինը պէտք է դարձեալ բարձրանայ։ Եւ իրօք՝ սեպտ. 16-ից հում նաւթը $54^1/_4$ կոպէկից բարձրացաւ մինչև 58 կոպէկի, իսկ կէրօսինը՝ 1 ր. 32 կ.-ից բարձրացաւ 1 ր. 38 կոպէկի և, ինչպէս երևում է, շարունակ պէտք է բարձրանայ։ Այս փաստը արդէն հաստատում է նաւթային աշխարհում տեղի ունեցող մի անզուսպ կամայականութիւն։ Իսկ տուժողը սպառողն է, մանաւանդ խեղճ դասակարգը, քանի որ հարուստ դասակարգը ունենալով էլեկտրական լուսաւորութիւն՝ այնքան էլ կարիք չունի նաւթի։

Տուժում է նաև բանւորը, քանի որ նաւթի թանգութեան պատճառով գործարաններից շատերը արդէն փակվում են, գործաւորներն փողոց շպրտելով։ Տուժում է նոյն իսկ Բագուի բանւորը և արհեստաւորը, քանի որ նաւթի թանգութեան պատճառով քիչ է սպառվում և հետևաբար գործը սակաւ է։ Տուժում են նաև մանր ֆիրմաները, քանի որ նրանց կուլ են տալիս խոշոր ֆիրմաները...

Նաւթի թանգութիւնը առաջ բերեց և քարածուխի թանգութիւն, իսկ այս վերջինս՝ գործարանական արդիւնքների թանգութիւն, ուր ահագին քանակութեամբ գործ են ածում քարածուխ, և այդ ախտը համաճարակի բնաւորութիւն ստացաւ։

Նաւթի թանգութիւնը առաջ բերեց և Բագուի նաւթահանքերի գործադուլը, որից ծնունդ առաւ և Գրօզնիի նաւթահանքերի գործադուլը։

Բագուի գործադուլը սկսվեց Նօբէլի նաւթահանքերի բանւորներից. քանի որ նաւթարդիւնաբերողների գլուխը նա է, նրանք իրանց պահանջները պատճառաբանում էին նրանով, թէ «երբ նաւթի գինը 18 կոպէկ էր, մենք ստանում էինք այսքան օրավարձ. իսկ այժմ 58 կոպէկ է՝ դարձեալ նոյնն ենք ստանում»։ Բայց նրանք անաջողութեան ենթարկվեցին, և Նօբէլը այդտեղ էլ օգտվեց։ Նախ՝ նաւթի պակաս սպառվելու պատճառով նրան այնքան բանւորներ հարկաւոր չէին, երկրորդ՝ ինչին է պէտք հազար դժուարութիւններով ձեռք բերած իր հանքերի նաւթը, քանի որ ուրիշները իր համար են նաւթ արտադրում։ Եւ նա առանց որևէ կօմպրօմիսի, արձակեց այդ երախտամոռ մարդկանց ու իր ուզածներին վարձեց։

Թէ Բագւում կայ սինդիկատ, որը մի տնտեսական պատուհաս է դառել կայսրութեան ամբողջ ազգաբնակութեան գլխին, դա բոլոր կասկածից դուրս է։ Բայց այն մարդիկ, որոնք պէտք է մաքառեն այդ չարիքի դէմ, լինեն դրանք առանձին ֆիրմաներ թէ այլ անձնաւորութիւններ, գործին մատների արանքով են նայում, քանի որ դրանցից շատերը Նօբէլի ակցիաներից օգմաներով ունեն պահած և չեն ուզում նիւթական զրկանքի ենթարկվել, իրանց դիվիդենտը պակասեցնել։

Իսկ բոլոր նշաններից երևում է, որ եթէ հանգամանքները այսպէս մնան, նաւթի գները հետզհետէ պէտք է աւելի բարձրանան և առաջ բերեն նաւթային արդիւնքների կատարեալ սով, որից կարող է ծագել մի անսպասելի տնտեսական կատաստրոֆա...

Ուստի պէտք է համոզված լինել, որ մենք գտնվում ենք տնտեսական ուժգին ցնցումների նախօրեակին...

Այս տնտեսական հրէշային իրողութեան դէմ պէտք է ամբողջ թափով ոտքի կանգնէ մամուլը, պէտք է բողոքեն ձեռնհաս անձինք, պէտք է կտրուկ միջոցներ ձեռք առնէ կառավարութիւնը և ազատէ տնտեսապէս կեղեքվող, քերթվող ազգաբնակութիւնը մի քանի ընչաքաղց մարդկանց երկաթէ ճանկերից, որոնք, առանց խղճահարվելու, կլանում են միլիօնաւոր մարդկանց արիւն-քրտինքի վաստակը, անխնայ ծծում են ժողովրդի հիւթը։

Ս. Նազարեան

ԺԱՀՐՈՏ ՎԷՐՔԵՐ

II

Նահապետական հայ ընտանիքը քայքայվում է, բարոյականութեան տիպար հայ կինը անկման վերջին ծայրին է հասնում կամաց-կամաց, քայլ առ քայլ այն րօպէից, երբ նա Բագու է ընկնում, երբ ծծում է Բագուի թունաւոր շրջապատի հեղձուցիչ օդը։

Ահա Բագուի հայկական կեանքի ժահրոտ վէրքերից մի ամենաթունաւորը, ամենավտանգաւորը։

Բագուն դէպի իրան է գրաւում հայաբնակ վայրերի ազգաբնակութեան մի հոսկայական տոկոս։ Այդ եկւորները տարված շուտ հարստանալու, իրանց համար բարեկեցիկ վիճակ ստեղծելու տենչով՝ աշխարհիս մէջ ամեն ինչ մոռացած, ամեն մի սրբութիւն ոտնատակ տալով միայն փող աշխատել են ձգտում։

Եւ այդ անիծեալ փողից որքան կարելի է շատ ձեռք բերելու համար՝ նրանցից շատերը չեն խնայում ոչ իրանց կեանքը, ոչ իրանց առողջութիւնը և ոչ էլ նոյն իսկ... պատիւը։

Կովկասեան հայաբնակ քաղաքներից շատ քչերում և այն էլ չնչին չափերով է տարածված հայերի մէջ պոռնկութիւնը, և այդ կողմից Բագուն առաջին տեղն է բռնում հայաբնակ քաղաքների մէջ, ուր պոռնկութիւնը հայերի մէջ սոսկալի չափերով է տարածված։

Ես ի հարկէ չեմ խօսում այսպէս անուանված բացայայտ պոռնկութեան մասին, որի մէջ հայերը շատ քիչ մասնակցութիւն ունեն, ոչ, այլ գաղտնի, ծածկված պոռնկութեան մասին։

Բագւում հայ կանանց մի մեծ, չափազանց մեծ թիւ կայ, որ գաղտնի կերպով, ոչ սովորական պոռնիկ կանանց նման, այլ «ազնիւ», «պատուաւոր» կանայք կոչվող, այդպիսի կոչումը իրանց վրա կրող կանանց մի մեծ շրջան, որոնք չը նայած որ պոռնկութեամբ են պարապում, այնուամենայնիւ պատուաւոր կանանց անուն ունեն, ընդունված են լաւ շրջաններում։

Եթէ դուք տեսնէք նրանց փողոցում, թատրոններում ու երեկոյթներում, ձեր մտքովն անգամ չի անցնի մտածելու, որ այդ շքեղ հագնված, հպարտ ու անմատչելի կանայք, որոնք իրանց ամուսինների, կամ ծանօթների թևն առած՝ հպարտ քայլերով անցնում են ձեր առջևից, պոռնիկներ են, պոռնիկներ՝ բառիս բուն նշանակութեամբ, որոնք ծախում են իրանց մարմինը ոչ թէ քաղցից ու կարիքից ստիպված, այլ միայն փառաւոր ապրելու համար, ոչ առաջին պատահողին, այլ միայն հարուստներին, ոչ չնչին գնով, այլ տասնոցների, հարիւրանոցների համար։

Եւ նրանց ամենալաւ «մուշտարիները», գնորդները թուրքերն են լինում ի հարկէ, որոնք իրանց ամեն բանից զրկելով՝ կնոջ մարմնի համար միշտ լաւ գին են վճարում։

Եթէ այդ մի չարիք է, որը խոր արմատներ է գցել Բագուի հայութեան մէջ, կայ մի ուրիշ չարիք, աւելի սոսկալի, աւելի խայտառակ, որի դէմ կռւելու համար պէտք է զինվի Բագուի հայ ինտելիգենցիան. դա մանկահասակ աղջիկների պոռնկութեան սոսկալի ախտն է, որ քանի գնում՝ աւելի ու աւելի մեծ չափեր է ստանում և սպառնում է քայքայման ամենավերջին աստիճանին հասցնել հայ ընտանիքներից շատերի կեանքը։

Բագւում դուք շատ կը տեսնէք 12—15 տարեկան աղջիկներ, նոյն իսկ դպ. աշակերտուհիներ, այս ու այն հարուստ թուրքի հետ գիշերները բուլվարում, այգում, երեկոյթներում ու թատրոններում, և ձեր հարցին նրանց ճանաչողները կասեն, որ նրանք պոռնիկներ են։

Դուք, եթէ անծանօթ էք Բագուի կեանքին, կը զարմանաք, չէք հաւատայ, բայց այդ դժբաղդաբար փաստ է։

Հայ մանկահասակ աղջիկներից շատ շատերն են ապրում թուրքերի հետ ոչ նրա համար, որ սիրում են նրանց, ոչ նրա համար, որ թուրքերը դուր են գալիս նրանց, ո՛, ոչ, այլ որովհետև թուրքերը նրանց վճարում են և լաւ են վճարում։ Եւ այդ վճարի համար, այդ կոպէկների պատճառով հայ աղջիկը նետվում է նրանց գիրկը՝ ապագայի հայ ընկած կանանց թւի համար նորանոր զոհեր պատրաստելով։

Ու ցաւն այն է, որ շատ դէպքերում այդ աղջիկներն իրանց ծնողների համաձայնութեամբ են անում, շատ դէպքերում էլ նոյն իսկ նրանց խորհուրդներով։

Սա հէքիաթ չէ, ընթերցող, և ոչ ցնորք, այլ դժբաղդաբար իրականութիւն, դառը, սոսկալի իրականութիւն։

Զարմանալի մեծ է այն հայ ընտանիքների թիւը, որոնց ծնողները՝ հայրերն ու մայրերը՝ իրանց բարոյականութեան տիպար համարելով ծախում են իրանց մանկահասակ աղջիկներին թուրքերի վրա, կամ թէ, եթէ իրանք անմիջական մասնակցութիւն չեն ունենում այդ գործի մէջ, մատների արանքով նայելով նրանց արածների վրա՝ ազատ ասպարէզ են տալիս նրանց պոռնկութեանը և իրանք ապրում նրանց աշխատանքով, իրանց համար բարեկեցիկ վիճակ ստեղծում։

Աւելի մեծ դժբաղդութիւն է ներկայացնում և այն հանգամանքը, որ այդ մանկահասակ աղջիկները վատ և վարակիչ օրինակ են ծառայում իրանց ընկերուհիների համար, որոնց ծնողները չը կասկածելով իրանց աղջիկների ընկերուհիների անբարոյական վարքի մասին՝ թոյլ են տալիս նրանց հետ տեսնվելու, զբօսնելու, ուր նրանք կամաց-կամաց ծծում են շրջապատի հեղձուցիչ օդը, կամաց-կամաց խորասուզվում այդ անբարոյականութեան տղմի մէջ։

Ո՞վ պէտք է մտածէ դրա մասին, ո՞վ պէտք է միջոցներ ձեռք առնէ հայ ընտանիքների բարոյական անկման առաջն առնելու մասին։

Մէթէ ո՞չ ոք։

Բ ա գ ու. Վաղարշակ Թումանեան

ՁԷԼԻՄ-ԽԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այն զօրամասը, որ պաշտօն ունէր բռնել Ձէլիմ-խանին, արդէն բաւական ժամանակ գտնվում էր Շալին գիւղի շրջակայքում, որովհետև գաղտնի գործակալները տեղեկացրել էին զօրամասի պետին, որ Ձէլիմ-խանը մօտակայքումն է և ամէն րոպէ սպասվում է գիւղում իր համախոհներից մինի տանը։

Ապա, աբրէկի համար վերջին գիշերը, միևնոյն գործակալները լուր բերին, թէ հէնց լոյս սեպտ. 26-ի գիշերը Ձէլիմ-խանը գիւղ է գալու։ Զօրամասի պետը 60 կօզակ ցրեց գիւղից 8 վերստ հեռաւորութեան վրա, իսկ ինքը 18 զինուորով և խօրունժի Կիբիրօվի հետ աննկատելի կերպով մտաւ գիւղը և շրջապատեց գործակալների ցոյց տուած տունը, ուր պէտք է գար Ձէլիմ-խանը։

Գաղտնի գործակալները իրաւացի գտնվեցին։ Մութ գիշերին տանը մօտեցան երկու ձիաւոր (ոմանք ասելով՝ երեք ձիաւոր)։ Եկողներից մինը դուռը ծեծեց, որի ձայնի վրա բացին և մի քանի րոպէից յետոյ եկողները ներս մտան։ Նրանց թւումն էր և Ձէլիմ-խանը։ Զինուորները մօտեցան տանը աբրէկին կենդանի բռնելու մտադրութեամբ, բայց նկատվեց և խկոյն լսվեց ուժեղ կրակոց։ Տան պատուհանից կարկուտի նման թափվեցին գնդակները։ Տեսնելով, որ գերելը չի աջողվի, և երկիւղ կրելով նորից ձեռքից չը թողնել յայտնի աւազակապետին, զօրամասի պետը հրամայից համազարկ պարպել։

Սկսվեց կատաղի հրացանաձգութիւն, որ տևեց մօտ մի ժամ։ Ընդմիջումներին առաջարկում էին Ձէլիմ-խանին անձնատուր լինել, բայց նա պատասխանում էր կրակելով։

Հրացանաձգութիւնը նորից սկսվեց։ Վերջապէս տան միջից այլ ևս դադարեցին կրակել։ Դադարեց նաև զօրամասը։ Մի փոքր անց՝ զինուորները իրանց պետի առաջնորդութեամբ և ծանր վիրաւորված Կիբիրօվի հետ մտան տունը և յատակին գտան Ձէլիմ-խանին սպանված։ Դիակն ընկած էր պատուհանի մօտ, որտեղից կրակում էր աբրէկը։ Նրա ձեռքում սեղմված մնացել էր հրացանը։ Գնդակները կպել էին նրա գլխին և կրծքին։ Յատակին ընկած էին բազմաթիւ գիլզաներ։

Այդ կատաղի հրացանաձգութեան ժամանակ բացի Կիբիրօվից թեթև վիրաւորվեցին երեք զինուոր։

Առասպելական աւազակապետի սպանութիւնը, «Куб. Край» թերթի ասելով, անհամբեր սենսացիա առաջ բերեց շրջակայ գիւղերում, ուր լուրը հասաւ կայծակի արագութեամբ։ Գիւղացիները անկեղծօրէն ուրախանում էին Ձէլիմ-խանի վախճանից։

Ձէլիմ-խանի դիակը տարվեց Վեդէն։

ՍՈՍԸՆԿԱՑԻ ՄՕՏ ՊԱՏԱՀԱԾ ԽՈՐՏԱԿՄԱՆ ՀԵՏՔԵՐԸ

Ռոստով, 25 սեպտեմբերի

Անցայ երկաթուղային աղէտի վայրը։ Դեռ ևս մնացել են կործանման հետքեր։ Սոսըկան այժմ էլ սարսափելի տպաւորութիւն է գործում։

Շոգեշարժ մեքենան և ամբողջ վագօնը ջարդուփշուր եղած։ Միւս վագօնները ջախջախված, ծռմռված և շուռ եկած։ Զգացվում է աղէտի սոսկալիութիւնը։

Բազմաթիւ մշակներ անդադար բանում են մաքրելու խորտակման տեղը և տանելու վագօնների բեկորները։

Մինչև այժմ չէ պարզված խորտակման իսկական պատճառը։ Լսեցի բազմաթիւ ենթադրութիւններ մասնագէտների կողմից—հակասական։

Ա. Ք.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ «Кавк.»-ի ասելով, Կովկասի փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վորօնցով-Դաշկովը հոկտ. 8-ին իր կալուածքից մեկնելու է Սէվաստոպոլ, ուր կը հասնէ հոկտ. 11-ին։

◆ Երէկ մաղթանքից յետոյ Արտիստական Ընկ. ամարային այգում բացվեց մրրգաբուծութեան ցուցահանդէսը հրաւիրված պաշտօնական և քաղաքացիական անձանց ներկայութեամբ։

◆ Թատերաշրջանի բացման առիթով տրվելիք «Հին Աստուածներ» պիէսի փորձերը ուժեղ թափով առաջ են գնում։ Վերջնականապէս որոշված են գլխաւոր նոր դերակատարների դերերը. տ. Սիրանոյշ՝ իշխանուհի, Զարիֆեան՝ վանահայր, տ. Ադամեան՝ Սեդա և Թիւրքիայից նոր հրաւիրված երիտասարդ դերասան Փափազեան՝ աբեղայ։ Տոմսակները արդէն վաճառվում են։

◆ Ինչպէս պարզվում, է վառելանիւթի մատակարարութեան պայմանագիրը Անդրկովկասեան երկաթուղիների վարչութիւնը կապել է Մէկսիկայի «Մէկսիկ-Պրօդուկս» ֆիրմայի հետ, որ պարտաւորվել է մատակարարել $2^1/_2$ միլիօն պուդ վառելանիւթ, պուդը 40 կ. ֆրանկօ Բաթում։ Նոյն ֆիրման անդրկ. երկ. վարչութեանը առաջարկում է առանձին 15 միլիօն պուդ նաւթ մի տարվայ ընթացքում, պուդը 40 կոպ.։

◆ Քաղաքային վարչութիւնը իր գլխաւոր հաշուապահին յանձնարարել է ծանօթանալ էլեքտրաքարշի ընկերութեան մի տարվայ ընդհանուր եկամուտի և ծախքերի հետ, այսինքն 1912 թ. մարտից մինչև 1913 թ. մարտը։

◆ Կալանաւորութիւնից ազատված ծառայողները նորից ընդունվել են էլեքտրաքարշի ծառայութեան մէջ։ Բժշկական օգնութեան նկատմամբ մտադրութիւն կայ էլեքտրաքարշի ընկերութեանը կից հաստատել բուժարան մահճակալներով բանուորների և ծառայողների համար։

◆ Թիֆլիսի դատաստանական պալատի նստաշրջանը մեկնեց Կարս և Երևան։

◆ Քաղաքային առևտրա - տնտեսական հսկիչների համար քաղ. վարչութիւնը սահմանել է առանձին ձևի գլխարկներ։

◆ Երէկ, հոկտ. 1-ին, Մցխէթի ուխտատեղին գնացողների թիւը համեմատած նախկին տարիների հետ սակաւ էր, հաւանօրէն վատ եղանակի պատճառով։

◆ Ստացանք Թոքախտի դէմ Մաքառող Կովկասեան Ընկերութեան գործունէութեան հաշիւը յընթացս 1910—12 թ. թ.։

ԼՈՒՐԵՐ ԿԱՐՍԻՑ

◆ Սարիղամիշի երկաթուղին արդէն պատրաստ է։ Պաշտօնապէս գնացքներ դեռ չը կան, բայց մասնաւոր գնացող-եկողներ շատ կան։

◆ Հունձն էլ վերջացաւ, կալ ու կուտն էլ վերջացաւ։ Արդիւնքը շատ սակաւ է։ Դարման ու խոտ չը կայ։ Շատերը այժմեանից վաճառում են իրանց տաւարները։ Չը նայելով որ մնացու տաւարները չափից դուրս էժան են ծախվում, բայց մսագործները իրանց էշն են քշում։

◆ Հացի I-ի տեսակի փութը $4^1/_2$ կոպ. II-դ տեսակինը՝ 4 կ.։ Ածուխի պուդը 70 կ., գլուխ-սոխի պուդը 80 կ., կարտոֆիլինը՝ 50 կ., 10 ձուն 18 կ.։

Ս. Տ.-Մ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 1 հոկտեմբերի

Յովհ. Թումանեանի՝ «Հորիզոնի» երէկվայ համարի մէջ տպված մի նամակը ստիպում է ինձ, հակառակ իմ կամքի, մի փոքրիկ պատասխան տալ։

Որքան էլ «Հորիզոնը» ընտելացրել է մեզ փաստերի աղաւաղումների, յեղաշրջումների և սուտերի արսենալի հետ, որքան էլ այդ արսենալի մէջ Յովհ. Թումանեանը բարոյական բաժին ունի, բայց և այնպէս կարծում էի, որ բանաստեղծը գոնէ կաշկանդէ հրապարակով սուտ չը խօսել և փաստերը չը յեղաշրջել։ Այժմ բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանը այդ էլ կատարեց և բանաստեղծ տիտղոսի վրա աւելացրեց մի նոր տիտղոս՝ «ստախօս» և «փաստերը յեղաշրջող»։

Յ. Թումանեանը շատ լաւ գիտէ, որ Ալ. Քալանթար, Յովհ. Սպէնդիար, Ստ. Մալխասեան և Խ. Աֆրիկեան հրաժարվեցին յօբել. յանձնաժողովի անդամութիւնից ոչ թէ նրա համար, որ Հ. Առաքելեանը չէր ընտրվել իբրև սոսկ անդամ, այլ չէր ընտրվել յօբել. մասնաժողովի և Բօրսայի դահլիճի ժողովի նախագահ։ Այդ պարզ մտքով եւ գրել է Ալ. Քիշմիշեանը, երբ ասում է՝ «Բօրսայի դահլիճում հաւաքված ժողովականներին յարգելու համար...» խօսքերը։ Ուրեմն խնդիրն այստեղ Հ. Առաքելեանի անձնաւորութեան մասին չէ, այլ Նախագահի Երկրորդ՝ Ա. Քիշմիշեանը այդ խօսքերն ասելով՝ միևնոյն ժամանակ ասում է, թէ երկրորդ պառակտումը առաջացաւ նրա համար, որովհետև մէջ տեղում գրական ֆոնդ չը կար։

Արդ, ինչպէս է վարվում Յ. Թումանեանը այս խօսքերի վերաբերմամբ։ Նա՝ Քիշմիշեանի խօսքերի առաջին մասը, որ իրան ձեռնտու է համարում, ընդունում է, իսկ երկրորդ մասը, որ անձեռնտու է, հերքում է ստախօսութեամբ, ասելով թէ «գրական ֆոնդի համար ոչ դիմումն է եղել Կաթողիկոսին, ոչ էլ նա մերժել է»։

Եւ այս ափ-աշխարա սուտը բանաստեղծ Յ. Թումանեանը խօսում է այն ժամանակ, երբ առաջնորդարանում կայացած ապրիլի 22-ի ժողովը մտցրել է իր արձանագրութեան մէջ՝ «միջնորդութիւն յարուցանել Կաթողիկոսի առաջ գրական ֆոնդի մասին» և երբ Կաթողիկոսը իր վերջին գրութեան մէջ պատուիրել է, որ «երկու յանձնաժողովները գործեն միայն յօգուտ դպրոցական ֆոնդի»։

Այո, բանաստեղծ Թումանեան, այնքան չնչին, այնքան տխուր է ձեր վարմունքը, որ լաւ է դրանց մասին երբէք չը խօսենք յօբելեանի այս նուիրական օրերին, յօբելեանի, որի դէմ դուք և ձեր համախոհ հորիզոնականները մի ձեռքով բօյկօտ էք յայտարարում, ամեն տեսակ սուտեր տեղծում, ինչպէս Բաթումի ստայօդ լուրը, որ ստիպեց Մելեան քահանային հերքել նոյն իսկ «Հորիզոնի» մէջ, իսկ միւս ձեռքով կեղծաւոր փարիսեցիների նման կուրծք էք ծեծում որպէս թէ յօբելեանի աջողութեան համար։ Բայց այս խնդրում գոնէ ձեր ամենքի դիմակները վաղուց պատռված են, և դուք ձեր բոլոր զավլր մերկութեամբ հայ ժողովրդի առաջ էք կանգնած։

Հ. Առաքելեան

Թիֆլիս, 27 սեպտեմբերի

Հոգաբարձութիւնս՝ իր խնամքին յանձնված Զգրաշէնի եկ.-ծխ. դպրոցի V բաժանմունքը՝ աշակերտներ չը լինելու և այլ հանգամանքներից դրդված՝ փակելով, չը նայած այն պարագային, որ դասերի թիւը պակասում էր, դարձեալ յունիսի 12-ին 1913 թ. իր № 91 պաշտօնական գրութեամբ դիմելով դպրոցիս աւ.-ուսուցիչ պ. Ասիլեանին յայտնեց, որ ամբողջ ուսուցչական կազմը հրաւիրվում է 1913/14 թ. թ. պակասեցրած դասերով պաշտօնավարելու, ուստի խնդրում է, յայտնելով ուսուցչական կազմին հոգաբարձական որոշումը, գրաւոր կերպով ստանալ յընթացս եօթն օրվայ նրանց համաձայնութիւնը, որպէսին և ստացվում է նրանց ստորագրութիւններով։

Սակայն օգոստոսի 31-ին, երբ արդէն միւս օրվանից պիտի լինէր դպրոցի բացումը, ուսուցչական կազմից 1) Արշակ Տէր-Յովսէփեանը հրաժարվում է, յայտնելով որ նա հեռանում է Էջմիածին. 2) Գէորգ Գէորգեանը հրաժարվում է, յայտնելով որ գնում է Ասխաբադ և 3) Մարգար Աւետիսեանը նոյնպէս բերանացի յայտնում է, որ գնում է Երևան։

Հասարակական դատաստանին ենք յանձնում յիշեալ երեք ուսուցիչների այս ազնիւ վարմունքը և իրանց խօսքն ու պարտականութիւնը չը ճանաչելը։

Զգրաշէն դպրոցի հոգաբարձութիւն

Իգդիրինայա կայար., 26 սեպտ.

Կարդալով «Մշակի» մէջ, թէ այս տարի Կովկասում մի քանի տեղեր հացահատիկի սակաւութիւն են զգում, սրանով պարտք եմ համարում յայտնել ի գիտութիւն գիւղի համայնքների, որ թէ Սառդրապոլ և թէ Իգդիրինայա կայարաններում օրական մօտ 100-ական վագօն հացահատիկներ են բերում մերձակայ վայրերից գիւղացիները՝ ծախելու։ Ցորենի այժմեան արժէքն է պուդը 90—95 կ. թէ գարնանացանը և թէ աշնանացանը, իսկ գարու պուդը՝ 58—60 կ.։ Քանի եղանակը չորային է անցնում և շուկայ մեծ քանակութեամբ հացահատիկ է բերվում, թող շտապեն հանգամանքից օգտվել, մանաւանդ որ դեռ գները չեն բարձրացած։

Սիմէօն Եաղուբեան

Բաշ գիւղ, 23 սեպտեմբերի

Թիւրիմացութիւնների տեղիք չը տալու համար, Գրիգոր Բալասանեանի յօբելեանական յանձնաժողովը բարոյական պարտք է համարում յայտնել, որ տեղիս «Ջրաբաշխ» դպրոցի դահլիճում տօնախմբութեան հանդէսը լինելու է նոյեմբերի 5-ին, որովհետև Գր. Բալասանեանի, որպէս գրական և հասարակական գործչի, գրական գործունէութեան 25-ամեակը լրանում է այդ ժամանակին և ոչ հոկտեմբերի 5-ին, ինչպէս տպագրական սխալով յիշատակված է կոչտեղեկագրի մէջ։

Նոյն յանձնաժողովը հրապարակապէս նորից կոչ է անում գիտակից հայ հասարակական խաւերին՝ գալ օգնութեան և խրախուսել բազմավաստակ յօբելեարին թէ նիւթապէս և թէ բարոյապէս։

Կրկնում ենք և նորից շեշտում, որ Գր. Բալասանեանը կարօտ չէ մեր գովասանքին. արդէն տեղեկագրի մէջ առաջ բերած զանազան նշանաւոր քննադատների կարծիքները՝ նրա գրական-հասարակական գործունէութեան մասին՝ գալիս են փաստացի միանգամայն համոզելու մեզ, որ յօբելեարի 25-ամեայ գործունէութիւնը եղել է արդիւնաւոր և արժանի ամենայն յարգանքի։

Շնորհաւորումները ուղարկել Նախագահի անունով՝ Эривань, сел. Башкендъ председателю Башкендскаго кредитнаго товарищества, Балабеку Теръ-Григорянцу, իսկ նուէրները՝ Эривань, Армянскому Епархіальному Начальнику, для передачи Григорію Баласанянцъ.

Նախագահ յանձնաժողովի՝
Բալաբէգ Տէր-Գրիգորեանց
Նախաձեռնող մարմին՝
«Ջրաբաշխ» դպրոցի հոգաբարձութիւն

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Ալբանների լիակատար պարտութիւնը վճռեց Դիակովայի մօտ տեղի ունեցած ճակատամարտը, ուր ալբաններից ընկան աւելի քան 300 հոգի։ Ներկայումս կարելի է ասել, որ ալբանական ապստամբութիւնը ճնշված է սերբերի ձեռքով։

◆ Շնորհիւ մեծ պետութիւնների ձեռնարկած կտրուկ քայլի, յոյն թիւրքական պատերազմի վտանգը անցած պէտք է համարել։

◆ Վիլհէլմ կայսրը այցելելով Ֆրանց-Յովսէփին՝ նպատակ ունի դրանով վերացնել Գերմանիայի և Աւստրիայի միջև վերջերս ծագած երկպառակութիւնները։

◆ Իտալական ազգայնական մամուլը եռանդով ագիտացիա է մղում՝ բօյկօտի ենթարկելու աւստրիական ապրանքները և փոխարինելու այն ռուսական ու ամերիկական ապրանքներով։

◆ Խրիստիանիայում բժշկական ընկերութեան նիստում եւապօնացի պրոֆէսոր Նէգուչին, որ երեք գիտ արաւ վերջերս իրար եւեւից, յայտնեց, որ շուտով նա յոյս ունի ապացուցել, թէ կարմրուկ ու քութէշ հիւանդութիւնները առաջ են գալիս մանրէից։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

30 սեպտեմբերի

ԶՈՒԳԴԻԴ։ Դարչէլի անունը այրվեց։

ՍՈՒԽՈՒՄ։ Վախճանված տանուտէր Դալը 200,000 ր. արժողութեան անշարժ կալուածքը կտակեց տեղիս Թոքախտի դէմ Մաքառող Ընկերութեան։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գաղթականական մասնաժողովը որոշեց հարց տալ երկրագործութեան ու հողային բարեկարգութեան գլխաւոր կառավարչութեան, թէ գրութեան մէջ է գտնվում Սիբիրը ստուգանք գաղթավայր դարձնելու ծրագրի մշակութիւնը, և ցանկացաւ ուժեղացված տեմպով ել գաղթականութիւնը դէպի Կովկաս, և Սև-ծովի ափը գաղթականներով բնակված։

Եկաւ արդարադատութեան մինիստրը։

Ի կատարումն 1913 թ. փետրվարի 21-ի հրամանի, արդարադատութեան մինիստրութեան տեղեկութիւնների համաձայն, Եւրոպական Ռուսաստանում բանտարկութիւնից ազատ են թողնվել 35,898 հոգի, Ասիական Ռուսաստանում՝ 4154 հոգի։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչ՝ ԱԼ. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ժամանակակից գիտութեան հայեցակէտից՝ հաստատված է, որ Օդոլը ամենալաւ դեղն է ատամների և բերանի համար։

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

1913 թւի ապրիլի 18-ից մինչև 1914 թ. ապրիլի 17-ը
(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամացոյցով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 6—10 ժ. 16 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 34 ր., Գանձակ 3 ժ., Եւլախ 4 ժ. 31 ր., Հաջի-Կաբուլ 6 ժ. 6 ր. եր., Բագու 11 ժ. 13 ր. գիշ.։ Պօստաւոր գնացքը № 4—10 ժ. 16 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 1 ժ. 6 ր. գիշ., Գանձակ 4 ժ. 16 ր. առ., Եւլախ 6 ժ. 15 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ 10 ժ. 46 ր. առ., Բագու 3 ժ. 31 ր. ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 8—6 ժ. 29 ր. եր., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 50 ր. եր., Գանձակ 11 ժ. 23 ր. գիշ., Եւլախ 1 ժ. 1 ր. առ.։ Հաջի-Կաբուլ 4 ժ. 42 ր. առ., Բագու 7 ժ. 53 ր. առ., Խառն գնացքը № 106 (մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—4 ժ. 23 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 41 ր. առ., Գանձակ 1 ժ. 7 ր. ցեր., Եւլախ 5 ժ. 19 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 29 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 28 ր. առ.։

ԲԱԹՈՒՄ.—Պօստաւոր գնացքը № 3—9 ժ. 51 ր. առ., հասնում է Միխայլովօ 1 ժ. 56 ր. ցեր., Բաթում 11 ժ. 8 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 7—4 ժամ 40 ր. ցերեկվայ, հասնում է Միխայլովօ 8 ժ. 46 ր. եր., Բաթում 5 ժ. 40 ր. առ.։ Մարդատար գնացքը № 9—10 ժ. 30 ր. գիշ., հասնում է Միխայլովօ 2 ժ. 31 ր. գիշ., Բաթում 10 ժ. 59 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 107 (մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—2 ժ. 48 ր. գիշ., հասնում է Միխայլովօ 8 ժ. 20 ր. առաւ., Բաթում 10 ժ. 18 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.—Պօստաւոր գնացքը № 4/3—12 ժ. 51 ր. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 10 ր. եր., Ալէքսանդրօպոլ 11 ժ. 48 ր. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 12 ր. գիշ., Ուլուխանլու 5 ժ. 40 ր. գիշ. (առանց Երևան մտնելու), Նախիջևան 10 ժ. 15 ր. առ., Ջուլֆա 11 ժ. 42 ր. ցեր.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 24/23 (միայն II և III կարգի վագօններով)—8 ժ. 8 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 3 ժ. 23 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպոլ 6 ժ. 57 ր. առ., Էջմիածին 12 ժ. 10 ր. ցեր., Ուլուխանլու 12 ժ. 38 ր. ցեր., Երևան 1 ժ. 33 ր. ցեր.։ Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № 14/13—12 ժ. 46 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 13 ր. առ., Ալէքսանդրօպոլ 11 ժ. 50 ր. ցեր., Կարս 4 ժ. 18 ր. ցեր.։

ԲՈՐԺՕՄ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—8 ժ. 3 ր. առ., հասնում է Խաշուրի 10 ժ. 41 ր. առ., Բորժօմ 9 ժ. 31 ր. ցեր.։ Մարդատար № 19/20—3 ժ. 18 ր. ցեր., հասնում է Խաշուրի 5 ժ. 59 ր. ցեր., Բորժօմ 1 ժ. 2 ր. երեկ.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արագ գնացքը № 5—9 ժ. 35 ր. եր.։ Պօստաւոր գնացքը № 3—9 ժ. 1 ր. առ.։ Մարդատար գնացքը № 7—3 ժ. 53 ր. ցեր.։ Խառն գնացքը № 107—2 ժ. 12 ր. գիշ.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Պօստաւոր գնացքը № 4—9 ժ. 16 ր. երեկ.։ Մարդատար գնացքը № 8—5 ժ. 54 ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 10—8 ժ. 40 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 106—3 ժ. 38 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պօստաւոր գնացքը № 4Д.3—7 ժ. 32 ր. եր.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 26/25—(II և III կարգի վագօններով)—10 ժ. 50 ր. առ.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 16/15—7 ժ. 28 ր. առ.։

ԲՈՐԺՕՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—11 ժ. 7 ր. եր.։ Մարդատար գնացքը № 19/20—7 ժ. 38 ր. առ.։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վորօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ 11—12 ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։

Բ. Գ. ԸՂԱՄՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւանդութ.։

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—10 ք ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հիւ.։

Զ. Ի. ԲԱՐՍԱՄԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.։

Ն. Ց. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւանդութ.։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական, վիրաբուժութեան և միզանեռ. հիւ.։

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկատառ.։

Կ. Դ. ԳՈՒՐԳԵՆԻՉԷ—1—2 ժ. ներքին, երեխայոց հ. և ծաղկահատ։ Ռենտգեն, մէզի, խորխի հետազօտութիւն։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԻԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։

Կ. Դ. ԳՈՒՐԳԵՆԻՉԷ—6—7 ժ.։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համայնքահրկի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—94

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Նախկին օրդինատոր Պետերբուրգի սիֆիլ.-վեներ. կլինիկայի։ Ընդունում է հիւանդներին յատկապէս միզասեռային, վեներ., սիֆիլիսային հիւանդութեան. առաւ. ժամը 10—11 և երեկ. ժ. 6—8, Սեմեօնովսկայա փող., № 8 (Վորօնցովի արձանի մօտ)։ Բժշկի բնակարանը՝ Սեմեօնովսկայա, № 16.

(չ.ու.կ.) 804. 100—5

ԲԺԻՇԿ Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Մասնագէտ սիֆիլիս, (ներարկումն 606 եւ 914-ով) միզասեռական, վեներական եւ կաշուի հիւանդութիւններ։ Էլեկտրաբուժութիւն։

Ընդունե- ($12^1/_2$—2 ժ. ցերեկվայ։
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան։
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.։

Սոլօլակ, Բէբուտովսկայա, № 33 (անկիւն Պասկէվիչա փող.), տէլէֆօն 11—75.

(չ. կ.) 785. 100—9

Русская азбука

и первая книга для чтенія. 3-ье изданіе, цѣна 20 коп.

Յ. ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ

Շքեղ, պատկերազարդ դասագիրք, բազմաթիւ պրօլլիմներով, հայոց ուսումնարանների համար, յարմարեցված նրանց կեանքին և ծրագրին։

Ռուս-հայ լիակ. բառարան, գ. 8 ր.

Հայ-ռուս. լիակ. բառարան, գ. 6 ր.

Աշխարհագրութի բնական բնութականութիւնը. . . գ. 50 կ.

Ռուսերէնի ինքնուսոյց, Ա. տ. գ. 25 կ.

» » Բ. » 40 կ.

Դիմել՝ А. Дагбашяну. Въ г. Шушу, Армянская Семинарія.

(չ.) 831. 2—1

Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերակցութիւնը

պատրաստել է այս տարի, որպէս օրինակ, փոքր քանակութեամբ

SOՄԱS-ՊԻՒՐԷ

հմուտ մասնագէտի հսկողութեան ներքոյ, օրինակելի մաքրութեամբ, պահպանելով թարմ տոմատի համը և հոտը։ Պատուէրներն ընդունվում են ընկերութեան վարչութեան գրասենեակում. Սոլոլակսկայա փողոց, № 9. Հեռախօս № 374.

(չ.ու.կ.) 816. 6—4

ՀԱՇՈՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ Գ. ԵՒ Մ. ՏԷՐ-ԴԱՒԻԹԵԱՆՆԵՐԻ

Նիկոլայեւսկայա, 36, Վորօնցովի արձանի մօտ։ Ընդունելութիւնը երեկոյեան ժամը 4—7-ը։

613. 50—42

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎ ԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

(ԼՈՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)

կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր և այլն։

Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետեւեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, արաբերէն և լեռնականների բարբառներով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշտօրէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շտապ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։

Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ չինել, ու այնու յանձնել։

ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՍ-ԿՈՒՐԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ։

Տ է լ է ֆ օ ն № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный